

به پرسیاریتی شارستانی بانک له ده رکردن و به کاربردنی کارت بانکی

سهرکوت محمود محمد
به شی یاسا، کۆلیژی یاسا، زانکۆی سه لاهه ددین- هه ولیر، هه ولیر، هه ریمی کوردستان، عیراق
ئیمیل: sarkawt.seea@gmail.com
پ. ی. د. اسعد انور عارف
به شی یاسا، کۆلیژی یاسا، زانکۆی سه لاهه ددین- هه ولیر، هه ولیر، هه ریمی کوردستان، عیراق
ئیمیل: asaad.araf@su.edu.krd

ID No. 5447	Received: 27/11/2025	الکلمات المفتاحية:
(PP 295 - 319)	Accepted: 27/01/2026	کارتی بانکی، به پرسیاریتی شارستانی،
https://doi.org/10.21271/zjlp.24.42.12	Published: 07/06/2026	سه رچاوهی کارت بانکی، گریه ست.

پوخته

هه ریمی کوردستان له م سالانهی دوایی به ره وپیشچونی به رچاوی له مامه لهی ئەلیکترۆنی به خووه بینوه، کارت بانکی وهک هه ر لایه نیکی تری ئالوگۆری ئەلیکترۆنی له به ره وپیشچون نه وه ستاوه ئیستاش له کوردستان سه ره تایی دروستبوونی ئالوگۆر و دراوی ئەلیکترۆنییه که وه رگرتنی مووچهی فه رمانبه ران به گشتی به سیسته می ئەلیکترۆنی کراوه فه رمانبه ران به کارت بانکی له ئامیری راکیشانی تۆماتیکی (ATM) پاره کانیان راده کیشن . ده رکردنی کارت بانکی پیوستی به گریه سته بو ریکخستنی په یوه ندی بانک وهک سه رچاوهی کارت و به کاره یه رانی کارت که پیانده گوتری هه لگری کارت.

ئه م گریه ست و په یوه ندیه بیگومان به پرسیاریتی ده خاته سه ر لایه نه کان هه روهک چۆن مافیش ده دات به هه موو لایه نه کان ئیمه هه ولده دین له به پرسیاریتی شارستانی بانکه کان وردینه وه له کاتی ده رکردنی کارت بانکی و مامه له پیکردنیان له لایه نه ه لگرایه وه.

له کۆتای دا ده گه ین به کۆمه لیک ده ره نجام له وانه په یوه ندی نیوان لایه نه کانی ریکه وتنی کارت بانکی په یوه ندیه کی گریه ستیه که له ئه نجامی ئه و گریه ستیه که له نیوانیادا ئه نجامدراوه. هه ر پیشیلکاریه ک له هه ریه کیک له و پابه ندبوونایه که له گریه ستیه که سه پینراون، به پرسیاریتی گریه ستی به دوای خویدا ده هینیت، له وانه ش بنه ماکانی هه ل، زیان و په یوه ندی هوکاری. هه روه ها به پرسیاریتی که مته رخه می له ئه گه ری پیشیلکردنی پابه ندبوونیک یاسایی که پیوستی به قه ره بووکردنه وه هه یه، سه ره له دات زۆریه ی کات بانکه کان به که مته رخه م داده نرین ئه گه ر هه لگر خاله سه ره کیه کانی خوئی جیه جیکرد به هوئی پیشه گه ری و زۆری ده سلاتی بانکه کان به رامبه ر هه لگر و خوئی به پاریزه ری سیسته مه که داده نری.

پیشه کی :

جیهان به گشتی و هه ریمی کوردستان به تابه تی پیشکه وتنی به رچاویان به خوئیانه وه بینوه له رووی ته کنه لوژیاوه، ئه م پیشکه وتنه به رده وام ده بن و کۆتایی نایه ت، به هوئی پیوستیه کانی کۆمه لکه له گشت بواره جیاوازه کان ، یاسا ده بی له گه ل ئه م پیشکه وتنه له گۆران و پیشکه وتن داب . کارت بانکی یه کیکه له بابه ته نوئییه کان که له هه ریمی کوردستان سه ره تایی دروستبوون و به کاره یه نایه تی . ئیمه لیکۆلینه وه ده کین که ئایه به پرسیاریتی بانکه کان چین و له چه ند سالی داهاوو له گه ل زۆربونی جوړه کانی کارت بانکی و به کاره یه نایان ئایه پیوستی به یاسای تابه ت ده بی بو ریکخستنی په یوه ندی بانک

لهگەل لایەنەکان یاخود هەر بە بنەما گشتیەکان و هەموار کردنی بەشێکی دەتوانینی رێکخستنی تەواو بکەین بۆ پرکردنەوهی ئەم پێویستیە کۆمەلگە و ئەو شوێنەواریە یاساییە دروستی دەکات.
گرینگی تووژینەوه:

دەرکردنی کارتێ بانکی پەيوەندیەکی ئالۆزی یاسایی دروست دەکات بەهۆی ئەوهی پەيوەندیەکه فرە لایەنە هەرۆهەا بەهۆی نەبونی رێکخستنی یاساییەکی تاییەت بۆ ئەم بابەتە، کۆمەلگە پێویستیەکی تەواوی بەم کارتە بانکیانە هەیه، زانیی بەرپرسیاریتی شارستانی بانک وادەکات خەلکی شارەزایی لەسەر پەيوەندیەکه زیادبکات و بە ئاسانی بتوانن ئەوجۆره کارتە هەلبژێرن که لهگەل بەرژەوهەندیەکانی یەک دەکرێتەوه کهمترین بەرپرسیاریتی لەسەریان دروست دەکات.
سنوری تووژینەوه:

دەرکردنی کارتێ بانکی پێویستی بە گریبەستە ، رێکخستنی ئەم گریبەستە پەيوەندیەدارە بە چەندین لایەنی جیاوازهوه، بۆ نموونە لایەنی کارگێری و تەکنیکی و ئابوری و بازرگانی و یاسایی، بەلام ئیمە تەنیا لایەنە یاساییەکی ئەم پەيوەندیە دەخەینە روو باسی لایەنەکانی تر ناکەین.

جیا له هەموو رێکخستنی لایەنی یاسایی ئیمە ورد دەبینەوه له بەرپرسیاریتی شارستانی بانک سەبارەت بە دەرکردنی کارتێ بانکی دور دەبین له بەرپرسیاریتی لایەنەکانی تر. ئەمە جیا له پێناسە و ناساندنی کارتێ بانکی وهک دەسپێک بۆ تووژینەوهکهمان.
ئامانجی تووژینەوه:

ئامانج له تووژینەوهکهمان تیگەیشتنە له کارتێ بانکی و دیاریکردنی بەرپرسیاریتی شارستانی بانک بۆ بەرچاوری هاونیشتمانیان له بەکارهێنانی کارتێ بانکی، بزانی چۆن کارتێک هەلدهبژێرن لهگەل بەرژەوهەندیان یەکدهگرێتەوه، ئەگەر توشی کێشهیهکی تەکنیکی یان کارگێری یان کۆمەلایەتی بون بزانی له چ بارێکدا بانک بەرپرسیار دەبیت و چون دەتوانن داوای مافی خۆمان بکەینەوه.
میتۆدی تووژینەوه:

له م تووژینەوهیه پشت به میتۆدی شیکاری دەبەستین ، به شیکردنەوهی پێناسە و ناساندنی کارتێ بانکی و دواتریش بەرپرسیاریتی شارستانی بانک رون دەکەینەوه.
پرسیارەکانی تووژینەوه:

ئەم تووژینەوهیه هەولێ چارەسەرکردنی کێشهی تووژینەوه دەدات، له رێگای وهلامدانەوهی ئەم پرسیارانەهی خوارهوه:
کارتێ بانکی چیه له چەند جۆری هەیه؟

بەرپرسیاریتی شارستانی بانک له دەرکردن و بەکاربردنی کارتێ بانکی چ جۆریکە؟ گریبەستیه یاخود کهمترخەمی؟
ئایا بانک وهک گریبەستکار یان شوینکەوتە لێرسینەوهی لهگەل دەرکێت؟ لەسەر بنەمای ئەوهی که سێکی واتاییهوه و ئەرکی سەرپەرشتیکردن و ئاراستەکردنی هەیه.
پلانی تووژینەوه:

تووژینەوهکهمان دابەشی سەر دوو باس کراوه، له باسی یەکه م ناساندن و جۆرهکانی کارتێ بانکی شیکراوهتەوه له باسی دووهم قۆلبوینەتەوه له بابەتی سەرەکی تووژینەوهکهمان که بەرپرسیاریتی شارستانی بانکەکان یاخود سەرچاوهی کارتێ بانکیه، که دابەشی سەر دوو لق کراوه، لقی یەکه م بەرپرسیاریتی گریبەستی و له لقی دووهم بەرپرسیاریتی کهمترخەمی بانکەکان دەخەینەروو.

باسی یەکه م: ناساندن و جۆرهکانی کارتێ بانکی

لقی یەکه م: پێناسە ی کارتێ بانکی

یەکه م: پێناسە ی پیکهاتە ی شیوازی

کارتێ بانکی: بریتییه له ئامرازێکی وهبەرھێنەری دارایی که له لایەن بانکەکان یان دامەزراوه داراییەکان دەدرێت به بەکارهێنەر (هەژماردار) بۆ ئەوهی بتوانیت خەرجییەکانی به ئاسانی له رێگە ی سیستەمی ئەلیکترۆنی بکات. ئەم کارتانە

به پیتی جور و مه به ست جیاوازن، هه موو کارته کان به بی گویدانه نه و نه رکانه ی که نه جامی ددهن، هاواران له تایبه تمه ندیه فه رمیه کاندای که پیکهاتوون هه موویان له ماده ی پلاستیکی دروستکراون که تایبه تمه ندی کیمیایی تایبه تیان هه یه درژی 8.572 سم و پانی 5.403 سم و نه ستوورییه که ی نزیکه ی 0.76 - 0.80 ملم، ژماره و ناوی هه لگر و بهرواری به سه رچوونی و ناو و لوگۆی پیکهراوه که به شیوه یه کی به رچاو له سه ری چاپکراوه. سپۆنسه ری کارتی نیوده وه لته ی و بانکی ده رکردنی، زورجار وینه ی هه لگره که ی له سه ره وه ک نامرازیک بو دلنیا بوون له ناسنامه له کاتی به کارهیتانی له گه ل مۆدیلی کارته که دا، که هه مان واژۆیه که بانکی په سه ندی کردوو له سه ر پشتی کارته که بو ی دیاری کراوه واژۆی خاوه ن کارته که، خودی کارته که، جا بالانسه که ی، بهرواری به سه رچوونی، یان ده ستپیکردنی به کارهیتانه که ی بیت. (1)

دووهم: پیناسه ی بانکی

له روانگی بانکیه وه چه ندین پیناسه بو کارتی بانکی هه یه، به م شیوه یه: "کارتی بانکی وه ک نامرازیک بانکی بو جیبه جیکردنی نه رکه کان ناسراوه که له ئاستی ناوخیوی و نیوده وه لته تیدا له لایه ن تاک و بازرگانه کانه وه وه ک به دیلیک بو پاره دان له پیدانی به های کالآ و خزمه تگوزارییه کانی پیشکه شکر او به خاوه ن کارت له به رامبه ر واژۆکردنی پسوله یه ک بو به های نه و پابه ندبوونه ی که له کپینی کالآکه یان به ده سه تیه تانی خزمه تگوزارییه که دا سه ره لده دات، به مه رجیک وه رگره که به ها که له بانکی وه رگرتنی کارته که کۆبکاته وه له ریگه ی نه و بانکه وه که ریگه ی پیداوه کارته که وه ک نامرازیک پاره دان وه رگریت. (2)

له پیناسه یه کی تر دا: کارتیکی پاره دانه که نه رکه کانی دانه وه (الوفاء) و دلنیا یی (الاتمان) نه نجام ده دات ریگه به خاوه نه که ی ده دات کالآ و خزمه تگوزارییه کان به ده سه تیه تیت هه ر که پیشکه ش کران، و به های نه و کالآ و خزمه تگوزارییه کان بدات به سه رچاوه ی ده ره یته ری کارته که، و خاوه ن کارته که مافی نه وه ی هه یه ته واوی نه و بالانسه بدات که له به یاننامه ی به کارهیتانی مانگانه ی کارته که دا نیشان دراوه یان به شیکی له کۆتایی ماوه ی ئیمتیازه که دا نه مه ش به نده به و ریگه و ته نه ی که له نیوان بانک و خاوه ن کارته که دا کراوه. (3)

سییه م: پیناسه ی یاسایی

له رووی یاساییه وه، کارتی بانکی گریبه ستیکی پیکهراوی نیوان سه رچاوه (بانک) و به کارهیتنه ره، که مافی و نه رکی هه ردوو لایه ن له خۆده گریت. هه روه ها په پیره وی یاسا و ریئیماییه کانی پاریزگاریی زانیاری و نه ختینه یی له خۆ ده گری، وه ک یاسای پاراستنی کپیار و یاسا کانی بیتالی (AML).

کارتی بانکی فۆرمی جیاوازیان هه یه، "نه و کارته نه ن که ریگه به خاوه نه که یان ده دات پاره ی نه و کالآ و خزمه تگوزارییه کان بدات که له هه ندیک فرۆشگای بازرگانی به ده سه تی ده هیئت، که نه م شیوازه بو جیبه جیکردن به پیتی ریگه و تینیک له گه ل ده ره یته ری کارته که قبول ده کات، به گواسته وه ی نه ری کالآ و خزمه تگوزارییه کان له نه ژمیری کپیاره وه بو نه ژمیری بازرگان". هه روه ها به م شیوه یه پیناسه کراوه: "کارتی بانکی هه ر کارتیکی ده رچیت له لایه ن دامه زراوه یه کی قه رزده ر، یاخود هه ر دامه زراوه یه کی دروستکه ر، و ریگه به خاوه نه که ی بدات پاره راکیشیت یان بگوازیته وه. (4)

یاسانسان و مامۆستایانی یاسا چه ندین پیناسه یان بو کارتی بانکی کردوو، که هه موویان شیکردنه وه ی یاسایی گونجاویان بو هه یه، ده توانریت به م شیوه یه باس بگریت: گریبه ستیکه که ده ره یته ری کارت به لاین ده دات کریدتیکی بکاته وه بو بره پاره یه کی دیاریکراو، که له ریگه یه وه ده توانیت کپینه کانی له و دوکانانه دا جیبه جی بکات که به سه تراوه ته وه به

(1) هشام زرقان، النظام القانوني لبطاقات الدفع الالكتروني، ماسته رنامه ی پیشکه شکر او به کۆلیژی ماف و زانسته سیاسییه کانی زانکۆی محمد خیزر بسکره - الجزائر 2016. لاپه ره 13

(2) احمد عبدالحمید العجمی، نظم الدفع الالكتروني وانعکاساتها على سلطات البنك المركزي، دار الجامعه الجديده الاسكندريه 2013. لاپه ره 32

(3) ايهاب فوزی السقا، الحماية الجنائية والامنية لبطاقات الائتمان، دار الجامعه الجديده 2007 لاپه ره 31

(4) عذبة سامي حميد الجادر، العلاقات التعاقدية المنبثقة عن استخدام بطاقة الائتمان، ماسته رنامه ی پیشکه شکر او به کۆلیژی زانسته کانی یاسا زانکۆی الشرق الاوسط عمان - الاردن 2008، لاپه ره 28

سەرچاوهی کارتهوه له ڕێگه‌ی گریه‌ستیکهوه که تێیدا به‌لێن ده‌دات که چیه‌جیکردنی کرینی خاوه‌ن کارته‌کان قبول بکات که له‌لایه‌ن لایه‌نی به‌که‌مه‌وه ده‌رچوو، به‌مه‌رجیک به‌کلاییکردنه‌وه‌ی کو‌تایی دوای هه‌ر ماوه‌ی دیاریکراو ته‌نجام بدریت. (1)

هه‌روه‌ها به‌م شیوه‌یه‌ پێناسه‌ ده‌کریت: "چه‌کێکه‌ که مافی به‌ده‌سته‌پێانی کالایان خزمه‌تگوزاریه‌ پێویسته‌کان له‌ دامه‌زراوه‌ ده‌دات که له‌لایه‌ن سەرچاوه‌ی چه‌که‌که‌(بانکه‌که‌) دیاریکراون، که پابه‌نده‌ به‌ چیه‌جیکردنی، به‌مه‌رجیک مافی ته‌وه‌ی هه‌یه‌ پێویسته‌کانی له‌ خاوه‌ن ئامیره‌که‌ داوا ده‌کات، به‌پێی ته‌وه‌ مه‌رجانه‌ی که له‌ گریه‌سته‌که‌دا ڕیکه‌وتوون. (2)

سه‌باره‌ت به‌ یاسای عێراقیش، له‌کاتی ئاماژه‌دان به‌ یاساکی پهبه‌سته‌ و کاریگه‌ری به‌ بابه‌ته‌که‌، وه‌ک یاسای بانکی عێراقی ژماره‌ (94)ی ساڵی 2004 هه‌موارکراو، یاسای واژۆی ته‌لیکترۆنی و مامه‌له‌ی ته‌لیکترۆنی عێراقی ژماره‌ (78)ی ساڵی 2012، سیسته‌می خزمه‌تگوزاری پاره‌دانی ته‌لیکترۆنی ژماره‌ (2)ی ساڵی (2024)، هه‌روه‌ها ته‌وه‌ ڕیسیانه‌ی که له‌لایه‌ن بانکی ناوه‌ندی عێراقه‌وه‌ ده‌رچوو بو‌ ڕیکه‌ستنی کاره‌کان. دا‌یینه‌کرانی خزمه‌تگوزاری پاره‌دانی ته‌لیکترۆنی له‌ ڕێگه‌ی موبایله‌وه‌، و ڕێنماییه‌کان بو‌ ڕیکه‌ستنی کو‌مپانیاکانی گواسته‌نه‌وه‌ له‌ ساڵی دارایی 2007 دا تێبینی ته‌وه‌ ده‌که‌ین که یاسادانه‌ر زاراوه‌ی (کارتی بانکی) پێناسه‌ نه‌کردوو. ڕه‌نگه‌ هو‌کاری ته‌مه‌ش دره‌نگ هاته‌نه‌ ناو یاسای مامه‌له‌ی بانکی ته‌لیکترۆنی بیت، چونکه‌ دانانی پێناسه‌ بو‌ زاراوه‌ی یاسایی کاری شیکه‌ره‌وه‌که‌ نه‌ک یاسادانان. کێ له‌ کاتی پشکنین و شیکردنه‌وه‌ی پێناسه‌ یاساییه‌کانی سه‌ره‌وه‌ بو‌ کارتی بانکی، ده‌بینین ته‌وه‌ پێناسه‌یه‌ی لایه‌نی دووه‌می زانا‌یان بو‌ کارتی بانکی په‌سه‌ندی کردوو و باشتریان له‌ به‌ر ته‌وه‌یه‌ که پڕۆسه‌ی یه‌کلکردنه‌وه‌ی پاره‌ی ته‌لیکترۆنی به‌ وردی ڕوون ده‌کاته‌وه‌، (3)

بو‌یه‌ پێش‌نێار ده‌که‌ین یاسادانه‌ری عێراقی بو‌ ڕوونکردنه‌وه‌ی مانای زاراوه‌ی کارتی بانکی به‌م شیوه‌ی خواره‌وه‌ دا‌یرێژیت. "کارتی بانکی. بریتیه‌ له‌ کارتیکی شیوه‌ دیاریکراو، به‌گو‌یهری گریه‌ستیک هه‌لگر(حامل) له‌لایه‌ن سەرچاوه‌وه‌(المصدر) به‌ده‌ستی ده‌هێنیت، که‌کاری دانه‌وه‌(الوفاء) و دلنایایی(الائتمان) و گواسته‌نه‌وه‌ی پاره‌ ده‌کات، له‌لایه‌ن هه‌لگره‌که‌یه‌وه‌ ده‌توانی به‌کار به‌یترێ بو‌ کرینی که‌لوپه‌ل و خزمه‌تگوزاریه‌کان به‌شیوازی پاره‌دانی ته‌لیکترۆنی له‌ ئاستی ناوه‌خۆ و نیوده‌وله‌ تیشدا"

له‌ یاسایی ئێرانی دا به‌م شیوه‌یه‌ پێناسه‌کراوه‌ که کارت ئامرازیکه‌ به‌مه‌به‌سته‌ی پاره‌دان بو‌ مامه‌له‌کان. سا‌لاتیکی زۆره‌ سکه‌ و پاشان دراو به‌ باشتریان ئامرازی پاره‌دان داده‌نریت به‌هۆی سێ تاییه‌تمه‌ندیه‌که‌یه‌وه‌ که بریتین له‌ ئاسانکاری و ساده‌یی و خێرای به‌کارهێنان. له‌گه‌ڵ تێپه‌ربوونی سه‌رده‌می پشه‌سازی و گه‌شه‌ی زانستی ته‌کنیکی و پشکه‌وته‌ به‌رچاوه‌کانی کو‌مه‌لگاکان و زیادبوونی قه‌باره‌ی مامه‌له‌کان و دواتر قه‌باره‌ی نه‌خه‌ینه‌یی، پێویستی به‌ ئامرازیکی ئاسانتر بو‌ ته‌نجامدانی مامه‌له‌ سه‌ست پیکرا. (4)

گو‌رپانکاری له‌ ره‌فتار و شیوازی ژیا‌نی خه‌لک، پێویستی و خواستی گشتی بو‌ ئاسانکاری و ئاسانکاری زیاتر له‌ پاره‌دان، وایکرد بانکه‌کان و دامه‌زراوه‌ داراییه‌کان بێر له‌ چاره‌سه‌ریک به‌که‌نه‌وه‌. له‌ ته‌نجامی هه‌وله‌ سه‌رتاسه‌ریه‌کان بو‌ دا‌یینه‌کردنی پێداویسته‌یه‌کانی کپاران، ئامرازیکی نو‌ی پاره‌دان به‌ ناوی بانک یان کارتی بانکی سه‌ریه‌له‌دا. ده‌توانی کارتی بانکی بانکی به‌م شیوه‌یه‌ پێناسه‌ بکریت: کارت ئامیریکی ته‌لیکترۆنییه‌ که به‌ پشته‌ستن به‌ بنه‌ما ته‌کنیکیه‌ تاییه‌ته‌کان و پابه‌ندبوون به‌ کیشه‌کانی سه‌لامه‌تی ده‌دریته‌ داواکار. خاوه‌ن کارت ده‌توانی کارته‌که‌ به‌کاربه‌یتر بو‌ وه‌رگرینی پاره‌ یان کریدت که خراوته‌ سه‌ر ته‌کاوته‌که‌ی یان گواسته‌نه‌وه‌ی بو‌ ته‌کاوتیکی تر له‌ ڕێگه‌ی ATM یان خالی فرۆشتن (POS). (5)

لقی دووه‌م: جو‌ره‌کانی کارتی بانکی

- (1) براق عبدالله مطر، النظام القانوني لبطاقات الدفع الالكتروني، تويژينه‌وه‌ی بلاوکراوه‌ له‌ گو‌فاری زانکوی الانبار بو‌ زانسته‌ یاسایی و سیاسیه‌کان ژماره‌ حه‌وت 2013 لاپه‌ره‌ 319
- (2) عذبة سامي حميد الجادر، هه‌مان سەرچاوه‌ی پێشوو لاپه‌ره‌ 29
- (3) احمد عبدالحميد العجمي، هه‌مان سەرچاوه‌ی پێشوو لاپه‌ره‌ 35
- (4) محمد صادق اشعبي. سعيد شيخاني، کارته‌های بانکی وچگونگی کاربرد آنها در جمهور اسلامی ایران، مؤسسه تحقیقات پولی بانکی ۱۳۷۷. 2008. لاپه‌ره‌ 46
- (5) حسن بادینی، فلسفه‌ مسئولیت مدنی ج 1 - شرکت سهامی انتشار بانک و مؤسسات اعتباری و بررسی رویه قضایی راجع به خروج غیر قانونی وجه از حساب سپرده، پژوهشهای پولی بانکی ۱۳۸۴- 2005. لاپه‌ره‌ 67

كارتى بانكى له چند سالى رابردودا گه شه به يكي به رچاوى به خو به و به بينوه، ههروه ها شوينگره وه يه كي سه رده ميانه يه
بو پاره ي كاش و به شيوه يه كي به رفاوان له هه موو كو مه لگا پيشكه و تووه كانى نابوريدا به كار هيتراوان. جو ره كانى
وه رگرتوه كه له گه ل پيداويستيه كانى بازرگاني نه ليكترؤنى و ههروه ها سروشتى مامه له كان له ريگه ي ئينته رنيتته وه
ده گونجيت، كه فؤر مه جياوازه كان جياكراونه تووه به پشتبه ستن به و نه ركه ي كه وه ك نامرازى كى قهرز كردن، دل سو زى،
ليپرين، يان نامرازى كى تر نه نجامى ده دن له خواره وه پيدا چوونه وه به گرنگترين جو ره سه ره كيه كانى كارته كان ده كه ين:
يه كه مر: كارتى زيره ك "Smart Card"

ئه مانه كارتى كن كه پرؤسيه سهرى داتا و ناميرى كى ميمورى بو هه لگرتى زانبارى له خو ده گرن له شيوه و قه باره دا
هاوشيوه ي كارتى دلنبايى يان كارتى داشكانن ئه م كارتانه به چيپى كى نه ليكترؤنى نيشان ده درين كه هه موو داتا كانى
هه لگره كه له سه رى هه لده گيرين وه كو برى خه رجكراو و به روا ره كه ي. ئه م كارتانه ريگه به بازرگان ده دات شيوه ي
مامه له كردن له گه لياندا هه ل بؤر يت، جا ئه م مامه له يه به قهرز بيت يان له ريگه ي پاره دانى ده سته جيه وه چه ندين
خزمه تگوزارى كه سى بو كپاره كه وه ك كومپيوته ريكي موبال دادنه ريت كه خاوه نه كه ي ده توانيت له هه ر شوپى كى
هه ليگر يت (1)

كارتى زيره ك دواى ئه و كيشانه ده ركه وت كه روو به رووى كارتى بانكى بووه وه، به تاييه تى دزى كردن له سالى (1974)
داهيترا، و له سالى (1981) له لايه ن كو مپانبايه كه وه ده ستى پيكر د (Philips) پاشان به كار هيتنانى بلا بووه وه كارتى زيره ك
بريتيه له چيپى كى پلاستى كى كه پرؤسيه سهرى كى نه ليكترؤنى و ميمورى يه كي تيدايه كه تواناى هه لگرتى ديارى كراوى هه يه
(Micro Processor) كه هه موو كار ه كانى بى ركارى ئه نجام ده دات ههروه ها زانبارى له سه ر خاوه ن كارته كه له خو ده گريت،
وه ك ناوه كه ي و بالانسى و جو له كانى ئه و دروستكراوه، وه ك كرين و فروشتن و گواستنه وه، به يپى ئه و زانبار يانه ي كه ته نها
له ريگه ي خاوه نى په نجه مو ره كه وه ده توان ريت ده ستى پيگات كه له ناو كارته كه دا دانراوه. (2)

يه كى كه له به ناو بانگترين كارته زيره كه كانى جيهان كارتى موندى كسه (MONDEX)، كه جزدانى كى پاره ي نه ليكترؤنى يه كه
هه موو سوو ده كانى دراوى بانكى بو خاوه نه كه ي داين ده كات جگه له نه گه رى شه خنكر دنه وه ي له ريگه ي ته له فؤنه وه،
ههروه ها رنگدانه وه ي نامرازى كى پاره دان ده كات بو كپينى جو راو جو رى كالا و خزمه تگوزارى، جا چ له دوكانه كانه وه بيت،
يان له ريگه ي ئينته رنيتته وه. كارتى زيره ك وينه ي نوپى كارتى بانكيه، بازرگاني نه ليكترؤنى به شدارى كر دووه له
خوشگوزره رانبيه كه ي ئه م پؤدا به يه كى كه له گرنگترين نامرازه كانى پاره دان دادنه ريت كه جينگه ي پاره ي كاغزى يان كارتى
بانكى ديكه ده گريتته وه سيسته مى بانكى زيره ك ين، هه ربويه كارتى زيره ك نامرازى كى سه ره به خو به بو پاره دان كارتى
نه ليكترؤنى له تواناى هه لگرتن و گشتگيريدا له كارتى بانكى باشته ر، به و پييه ي جزدانى كى نه ليكترؤنى يه و به ده سته يتنانى
ئيمه يله كه يان، ههروه ها ده توان ريت بگواز ريتته وه بو كارتى ته ندروستى يان كارتى ئاسايش. ئاماژه به وه ده كريت كه كارتى
زيره ك له كو مه لگا ئه و روپيه كان (ئه مريكا) دا به شيوه يه كي به رفاوان به كار ده هيترا، به و پييه ي به گرنگترين دا هيتنانى
ته كنه لوژى دادنه ريت كه مروث له م سه رده مه دا كر دوويه تى. (3)

له ئيستادا يه كى كه له گرنگترين بواره كانى به كار هيتنانى له جيهاندا گوپينى كارته كه بو جزدانى كى نه ليكترؤنى كه پر
ده بيتته وه و به تال ده كريتته وه له پاره له سه ر گواستنه وه ي گشتى. كارتى زيره ك چه ندين سوو دى هه يه، گرنگترين يان
ئاسانكارى و ئاسانكر دنى مامه له كانه، ههروه ها كه مكر دنه وه ي نه گه رى ساخته كارى و ده سته كار يكر دنه له بازرگانيدا به
خسته نرووى كارته كه به داتاي زياتر و وردتر كه تاييه ته به كپار به ئاسانى له فروشگا كانى ئالوگو رى نه ليكترؤنى و
ناوه نده كانى فروشتنى بازرگاني و موباليله كان جگه له وه ش رولى پاره ي ئايينزا جو راو جو ره كان ده گپرن، ئه مه ش خيرا يى و

(1) هاشم زرقان، هه مان سه رچاوه ي پيشوو، 20

(2) سلام منعم مشعل، وسائل الدفع الالكترونية، تويژينه وه ي بلاوكراوه له گوڤارى كو ليژى ماف له زانكو ي ذى قار
2017، لاپه ره 67

(3) حسام عبداللطيف محي خميس، الحماية القانونية للمعاملات المصرفية الالكترونية، تويژينه وه ي بلاوكراوه له
گوڤارى كو ليژى ياسا زانكو ي دىالى 2022، لاپه ره 318

نەرمییان پیندەبەخشیت کاتیک بەکار دەهێنرێن لە کارتهکان بەهۆی ئەو تاییەتمەندیانەی کە لەخۆدەگرن، چونکە دەتوانرێت وەک کارتی بانکی یان کارتی وەرگرتنی خێرا بەکار بهێنرێت. ئەمەش بەپێی ئەوەی کەپیار ئارەزووی دەکات. (1) کە ئیمە پیمان وایە باشترین جۆری کارتی بانکی ئەم جۆرەیان هەرچەندە لە بەشیک لە ولاتان کارتی زیرەك ئاوێتەیی خاوەنەکە دەکری بە پەنجە مۆر یاخو مۆری چاو یاخود نزیکردنەوێ دەست لە ئامێرە پیشکەوتووەکانی (OPS) پتویستی بە هەلگرتنی کارت ناکات هەموو هەژمارەکی لەناو جەستەیی هەلگرتوو.

دووهم: کارتی دڵنیایی "Credit Card"

کارتی دڵنیایی یەکیکە لەو کارته ئەلیکترۆنیانەی پارەدان کە بانکەکان بە برە پارەیکە دیاریکراو کە لە ئێوان بانک و کەپیاردا رێککەوتوون، وەک کارتی فیزە و ماستەرکارت و ئەمریکن ئیکسپریس دەر دەچێت. خاوەن کارت مافی ئەوەی هەیه هەموو یان بەشیک لەو بۆلانسە بەدات کە لە بەیاننامەیی هەژماری مانگانەیی خۆیدا نیشان دراوه، چونکە ئەمە بەندە بەو رێکەوتنەیی کە لە ئێوان بانک و خاوەن کارتهکەدا کراوه و لە رێکەپهوه بانکە کە توانای پێدەدات پارەیی بەکارهێنانەکانی کارتهکە بەدات ماوهیکە درێژخایەن لە بەرامبەر دەرھێنەری کارتهکە بۆ خاوەنی قەرزی کە رێکە بە پێدانی گەرانهوێ خەرجیەکان دەدات لەسەر بۆلانسە کە بەکارهێنانەکانی لە کۆتایی هەر مانگیکدا لە بەیاننامەیی ئەژمارەکەدا دەر دەکەون، و کە لە ماوهی مانگی دواتر دەدراون. (2)

سەنتەری کارت لە بانکی ناوەندی میسر پیناسەیکە بۆ ئەو شتە داناوه کە پێی دەلێن کارتی پارەدانی پلاستیکی، ئاماژە بەو دەکات کە بریتین لە: (ئامرازیکە بانکیە بۆ جێبەجێکردنی ئەرکەکان کە بە شیوهیکە بەرفراوان لە ئاستی ناوخۆیی و ئێودەوڵەتیدا لەلایەن تاک و بازرگانەکانەو وەرگیراون وەک بەدیلتیک بۆ پارەدان بەهای ئەو کالای و خزمەتگوزاریانەی کە پیشکەش بە هەلگەرە دەکری لە بەرامبەر واژۆی ئەو لەسەر پەسولەیک بۆ بەهای پابەندبوونەکی کە لە کپینی کالاکەدا سەرچاوهی گرتوو، یان بەدەستھێنانی خزمەتگوزاریەیک بە مەرجیک بازرگان بەهاکە لە بانکی دەرکردنی کارتهکە کۆبکاتەو. و خاوەنی ئەم کارته بەرپرسیارە لە کاتی پێدانی پارە بە دەرھێنەری ئەو کارته. (3)

هەر وەها لەلایەن ئەکادیمیای فقهی ئیسلامی ئێودەوڵەتی لە فتاوی ژمارە (65/1/7) لە بەرواری 1412/7/11 دا پیناسە کراوه: (بەلگەنامەیکە لەلایەن دەرھێنەرەکیهوه دەدریت بە کەسیکی سەرشتی یان یاسایی لەسەر بنەمای خزمەتگوزاریەکانی ئەو کەسە کە بەلگەنامەیکە پەسەند دەکات بەبۆ ئەوەی دەستبەجێ نرخەکی بەدات چونکە گەرەنتی پابەندبوونی دەرھێنەر و هیجری دەکات کە لە کپینی کالاکانەوێ بە پارەدان لە ئێواناندا ئەوێهە کە مەوێت بتوانێت پارە لە بانکەکان وەرگیرێت) (4)

جۆرەکانی کارتی دڵنیایی لە رووی سوودەکانی بۆ کپیاران:

کارتی بانکی لە سوودەکانی بۆ کپیاران جیاوازه لە رووی ئەو سەقفە قەرزەیی کە بە کپیاران دەبەخشیت. لەم چوارچێوەیدا کۆمپانیا یان رێکخراوەکانی سپۆنسرەری کارتی بانکی هەمیشە ئەو بانکەیی کارتهکانیان دەر دەکەن پابەند کردووه بە دانانی سەقف یان سنووریکە قەرزەیی دیاریکراو بۆ هەر کارتیک، بە مەبەستی پاراستنی ئەگەری مامەڵەکردن لەگەڵیدا بەبۆ ترس لەوەی کە بۆ بۆلانس بیت یان بەبۆ پارەیی پتویستی. لەم رووهو کارتی بانکی بەم شیوهی جیاوازه: (5) 1- کارتی زێوی (Silver Card): (کە توانای دەرھێنانی پارەیی نەختینە و کپینی کەلوپەل و خزمەتگوزاری بۆ کپیاران دەبەخشیت، بەلام سنووری قەرز یان سەقفی تارادەیکە کەم)، هەر بۆیە تەنانەت بەو کپیارانەش دەدریت کە

(1) هاشم زرقان ، هەمان سەرچاوهی پێشوو ، لاپەرە 21

(2) بیخاڵ هادی عبدالرحمن ، نظام بطاقة الائتمان ، تیزی دکتۆرای پیشکەشکراو بە کۆلیژیاسای زانکۆی سەلاحەددین-هەولێر ، 2019 ، لاپەرە 49

(3) جلال عاید الشوری ، وسائل الدفع الکترونی ، دار الثقافة النشر و التیوزیع ، چاپی یەکەم- الاردن 2008 ، لاپەرە 22

(4) کیمیت طالب البغدادي ، الاستخدام غير المشروع لبطاقه الائتمان (المسؤولیه الجزائیه والمدنیه) ، دار الثقافة للنشر والتوزیع عمان 2009. لاپەرە 57

(5) بیخاڵ هادی عبدالرحمن هەمان سەرچاوهی پێشوو ، لاپەرە 50

سنووره که بیان تېدايه. که مترین پېداويستيه کانی EGP. ئەم کارته له میسر بۆ نمونه دهرده چیت به لایه نی که مه وه له (3000) سځ هه زار جونه میسری که متر نه ییت. دهرماله ی سالانه به زوری ده گاته (100) سه د دۆلاری ئەمیریکی. ههروه ها کارتی سهوز (Green Card) هه یه که هاوشیوه ی کارتی زیوین، به لآم ته نها له لایه ن یه ک دامه زراوه وه دهرده چیت که کۆنترۆلی دهرکردنی ده کات، ئەویش ئەمیریکن ئیکسپریسه. (1)

2- کارتی زێپین (Golden Card): هه موو ئەو توانایانه ی که کارتی زیو دایینی ده کات بۆ کپریان دایین ده کات، له گه ل جیاوازییه که دا که سه قفی قهرزه که ی زۆر به رزه به به راورد به کارتی زیو، هه ندی کجاریش هه یج سه قفیکی کړیدی تی نییه. ههروه ها سوودی زیاتری وه ک بیمه ی ژیان و ته ندروستی، ده ستر اگه یشتن به خزمه تگوزارییه یاسایه کان، و مافی یه که مایه تیکردن له کاتی جزکردن له فه رمانگه و هو تیله کانی گه شتیاری و گه شتیاریدا بۆ کپریان دایین ده کات. بۆیه ته نها به و کپیرانه ده دریت که ناوبانکیکی باش و پیکه ی کۆمه لایه تی به رز و توانای دارایی به رزیان هه یه. به زوری به نرخ ی سالانه تا (10۰) سه د و په نجا دۆلاری ئەمیریکی دهرده چیت.

3- کارتی ئەلماس (Diamond Card): هه موو ئەو سوودانه بۆ کپریان دایین ده کات که کارتی زێپین پیتشکه شی ده کات، له گه ل جیاوازییه که دا که سنووری قهرزه که هه میشه کراوه و ب سنووره. کړیه کی سالانه که هه ندی ک جار ده گاته هه زاران دۆلار.

4- کارتی پلاتینیۆم (Platinum Card): هه مان سووده کانی کارتی ئەلماسی هه یه، و ته نها له ناوه که یدا جیاوازی هه یه له گه لایدا.

5- کارتی جۆراوجۆر له به کاره یان: ئەم جۆره کارتی بانکیه، جگه له وه ی بۆ دهره یانی پاره و کپینی کالآ و خزمه تگوزارییه کان به کاردی ت، بۆ به ده سه ته یانی چه ندی ن خزمه تگوزاری به کاردی ت بۆ نمونه ده یته به دیلیک بۆ به لگه نامه فه رمیه کان یان خزمه تگوزارییه جۆراوجۆره کان کارته که ده توانی ت به دیلیک بۆ ناسنامه ی باری شارستانی، بپروانامه ی په گه زنامه، کارتی ته ندروستی، کارتی ده نگده ر، کارتی به شه خۆراکی، کارتی بانکی، مۆله تی شو فیری، کارتی خاوه ندرایتی مۆلک یان ئۆتۆمبیل، و خزمه تگوزارییه جۆراوجۆره کانی تر دایین بکات یه ک کارتی بچووک و به ئاسان هه لده گی ر. (2) که واته کارتی بانکی وه ک ئامرازیکی دل سوۆزی و قهرز به کارده هینریت، له هه مان کاتدا رپگه به به ده سه ته یانی کالآ و خزمه تگوزارییه کان ده دات راسته وخۆ دوا ی پیتشکه شکردنیان و دوا خستی پاره ی به ها که یان بۆ بانکی دهره ینه ر.

سییه م: کارتی داشکان (الخصم). "Debit Card"

ئەم کارتانه گه شه پیدانیکن بۆ به کاره یانی چیک، به و پیتیه ی ده زگای دهره ینه ری کارت چاودیری ئەو به هایه ده کات که راسته وخۆ له سه ریان کیشراوه، ههروه ها له و ساته دا که مامه له که له هه ژماری خاوه ن کارته وه ئەنجام ده دریت، ئەوانه دهرئه نجامی په ره پیدانی ئەلیکترۆنین له بواری زانیاری و په یوه ندی کردن به که می تیچووی خۆیان و نه بوونی هیل قهرزکردن ده ناسرینه وه له سه ره تایی سالانی نه وه ده کاندای له باکووری ئەوروپا. کارتیکی پاره دانه که ته نها وه ک ئامرازیکی جیه جیکردن به کاردی ت، که له رپگه یه وه خاوه نه که ی پېداويستیه کانی بۆ کالآ و خزمه تگوزارییه کان به ده ست ده هیتیت هه ر که پیتشکه شکران، ههروه ها به های به کاره یان هکانی خاوه ن کارته که ده سته جی له ئەژماره که ی ده پردیت به ب ئەوه ی چاوه رپئ بکری ت تا به یانامه ی حساب که دی ت له کۆتایی مانگدا دهرچووه. (3)

مافی ئەوه ی به خاوه نه که ی ده دات پاره ی کالآ و خزمه تگوزارییه کان بدات، به و پیتیه ی ئەو بپه پاره یه له حسابی کپاره وه ده گوازیته وه بۆ حسابی بازرگانه که بۆیه ئەم کارته په یوه سته به بالانس ی راسته قینه ی کپیار له گه ل بانک، و ئەویش به

(1) جلال عاید الشوری ، هه مان سه رچاوه ی پیتشو و ، لاپه ره 68

(2) بیخال هادی عبدالرحمن ، هه مان سه رچاوه ی پیتشو و ، لاپه ره 51

(3) احمد عبدالحليم العجمي ، هه مان سه رچاوه ی پیتشو و ، لاپه ره 68

گواستنهوهی نرخى كالا و خزمه تگوزاریه كانه له ئەكاوتى كپارهوه بۆ ئەكاوتى بازركان به دوو شپوه، په كێكیان راستهوخۆ و ئەوى تریان به شپوهیهكى ناراستهوخۆ: (1)

شپواری ناراستهوخۆ: كپار كارتەكهى كه داتاكانى خۆى و داتاكانى بانكى دهرهتەر لهخۆدهگریت، پيشكهشى بازركانهكه دهكات، كه داتای ورد لهسەر كپار و كارتەكهى تۆمار دهكات و فاكورهیهك به چهند كۆپیهك واژۆ دهكات، كه كۆپیهكیشى دهنێردریت بۆ بانك بۆ ئەوهى بههای كپینهكان بدات.

شپواری راستهوخۆ: كپار كارتەكهى رادهستى ژمیريارێك دهكات، كه كارتەكه بهسەر ئامیرێكدا دهگوازیتهوه بۆ ئەوهى دلنیایت لهوهى كه بالانسى پيوست ههیه بۆ ئەوهى پارهی كپینهكان بدات كه بهسەر سى جۆردا دابهش دهكریت:

1: كارتى پارهدانى دهستبهجى: ئەم جۆره كارتە پهيوهسته به پهرهپیدانى تهكنهلوژی و بهردهستبوونى پهكهكانى پهيوهندی تیرمینال كه كارتەكه تیدا تیدهپهريت و داتاكانیان له شریتى موگناتیسیهوه دهخوینریتهوه، به شپوهیهكى ئۆتوماتىكى بۆ بانكى دهرهتەرى كارت، و ئەویش دهستبهجى ئەگەر بالانسى پيوست له بههای مامهلهكهدا ههیت، ئەوا كپار ناتوايت بهرهم یان خزمه تگوزاریهكه له بازركانهكه وهربگریت. (2)

2: كارتى فرۆشگا: ئەم جۆره كارتە لهلایه ن فرۆشگاكان یان كۆمپانیاكانهوه دهردهچن كه له سهرانسهرى جیهاندا بلبووونهتهوه، ههروهها ههنگرى نیشانهى بازركانى خوێانه، رێگه به ههنگرهكانیان دهكات له زنجیره فرۆشگاكانیاندا بهكاربانهین، بهمهرجێك له كۆتایی مانگدا پاره بدن ناوى كپار و ژمارهى ئەكاوتتهكهى و بهروارى دواى بهسهرچوونیان، ئەم كارتانه جیگهى خوێان له بازارى شپوازهكانى پارهدان دامهزراندوه بههۆى ئەو سوودانهى كه خاوهنهكانیان بهدهستى دههینن.

3: كارتى راكیشانى پاره: ئەم جۆره كارتە خزمهت به كپاران دهكات بۆ دهرهتانی پاره له ههژمارى پيشتریان له رێگهى ئامیرى ATM و ئەم كارتانه چهندين سوودى ههیه، جا چ بۆ كپارانى خاوهن كارت یان ئەو بانكهى خزمه تگوزاریهكه داين دهكات. ئەم سوودانه ئەوهیه كه له ههر شویتى گونجاودا خزمه تگوزاریهكه پيشكەش به كپار (خاوهن كارت) دهكات و به خیرایى له ماوهى كه مەتر له خولهكێكدا خزمه تگوزاریهكه بهدهست دههیتت ههروهها دوور دهكهوێتهوه له قهرهبالغى له بانك و كات بهفیرۆدان لهبهردهم كهواتهرى دهرهتانی حسابى كارها بۆ بانك پيشكەشكردنى خزمه تگوزاریهكه، بهدهستى دههیتت ئەم كارتانه توانای فراوانبوونیان ههیه بهبێ پيوستى به هیزی مروی و گهرهتتى نهبوونى ههله، له ئەنجامى گواستنهوهى ئۆتوماتىكى مامهلهكان بهبێ دهستپوهردانى دهستى، لهگهڵ نهبوونى پیداچوونهوهى بهلگهنامهیى، و كهمكردنهوهى بلبووونهوهى ئاگاداریهكان. (3)

چوارهم: كارتى كریدت یان دیبیتى مانگانه "Charge Card"

ئەوان كارتى پارهدانى كه وهك ئامرازىكى دانوه و قهرزكردن بهكاردههینن، تهنها ئەوه نهیت كه ماوهى قهرزكردنهكه له مانگیك زیاتر نهیت و لهژێر ئەواندا، خاوهن پیداوپیستیهكانى خۆى بۆ كالا و خزمه تگوزاریهكان ههر كه پيشكەشكران بهدهستدههیتت له كۆتایی ههر مانگیكدا تهواوى بالانسى بهیاننامهى حسابى مانگانه بده. (4)

كارتەكه وهك ئامرازىكى دلسۆزى و ئامرازىكى قهرز له ههمان كاتدا بهكاردههینریت بانك ئەم جۆره كارتە دهردهكات، ههروهها ئەو كپارهى كه حسابى جارهكى ههیه، مهرج نییه كه مترین پره پارهى داوهته سهر حسابهكهى كه پهكسان ییت به

(1) امیر علی خلیل و زینب عبدالحسین قاسم ، صرفه الظل و اثرها في حجم بطاقات الدفع الالكترونى 'دراسة تحليلية في القطاع المصرفي العراقي لمدة من 2017-2021 ، توژیینهوهى بلاكراوه له گوڤارى Warith Scientific Journal - 2023 ، لاپه ره 98

(2) مریم جساس و سهام صالدى ، المسؤولىة المدنية لاطراف بطاقة الدفع الالكترونى ، ماسته زنامهى پيشكەشكران به كۆلیژی ماف و زانسته سیاسیه كانی زانكۆى محمد البشير الابراهيمى - برج بوغریج - الجزائر ، 2023. لاپه ره 59

(3) احمد عبدالحميد العجمي ، هه مان سه رچاوهى پيشوو ، لاپه ره 68

(4) جميل عبد الباقي الصغير ، الحماية الجنائية والمدنية لبطاقات الائتمان المغنطة دراسه تطبيقيه في قضاء الفرنسي والمصري الطبعة الثانيه نادي القضاء ، دار النهضة العربية - مصر 1999. لاپه ره 7

زۆرتىن بەھا بۇ ئەمەش رېگە پىدراوہ کارتەكە بەكاربەتېرئىت، يان لە شېوہى حىسابى جارەكيدا ژمېرىارى دەتوانىت مانگانە روودات بە ناردنى بەياننامەيەك لە بانكى دەرھىنەرى کارتەكەوہ بۇ خاوەنى ئەم کارتە، كە وردەكارىيەكانى ئەو برە پارانەى تىدايە كە قەرزارىيەتى ئەو لە ئەنجامى كېرىن و بەدەستەيتانى كالا و خزمەتگوزارىيەكانى لە بازرگانان، يان لە خاوەن خزمەتگوزارىيەكە. ، و ھەرۋەھا رېكەدەخات چى وە لە بانك، و ھەموو ئەمانە نايىت لە سنوورى وەرگىراو لە ATM (دەرھىنەى پارە) تىپەرتىن، يان زۆرتىن كەس رېگەى پىدەدرئىت بەكاربەتېرئىت بۇ كىشانەوہى بە كارتەكەى. (1)

خاوەنى پىويست ناكات دەستبەجى پارە بدات بۇ بەھاى ئەو كالا و خزمەتگوزارىيەكانى كە لە بازرگانەكان بەدەستى دەرھىنەى كە دەيانفرۆشن، ئە بە پارە و نە بە چىك بەلكو بەسە بۇ ئەوہى كارتەكەى لە بازرگانەكە پىشكەش بكات، كە داتاكانى تىدا تۆمار دەكات فاكورەيەك لە چەند كۆپىيەكەوہ كە خاوەن كارت واژوۋى دەكات، و بازرگان كۆپىيەكى ئەم فاكورەيە دەتېرئىت بۇ بانكى بازرگان يان دامەزراوہى دەرھىنەرى كارت، ئەگەر ھەمان بانك بازرگانى بىت و لايەنى دەرھىنەرى كارت بەرپرسىارە لە بەروارىكى ديارىكراوى خولى لە كۆتايى ھەر مانگىكدا بە گشتى، بەياننامەى كرىنەكانى بۇ خاوەن كارتەكە دەتېرئىت. داواى ئەوہ دەكات كە بەھاى شايستەى پى بدات. (2)

باسى دووہم: بەرپرسىارىتى شارستانى بانك لە دەرکردن و بەكاربردنى كارتى بانكى

لقى يەكەم: بەرپرسىارىتى گرىبەستى بانك

گرىبەست لە ياساى شارستانى عىراقى لە مادەى 73 دا بەم جۆرە پىناسە كراوہ كە(بەيەكگەبىشتى ئۆفەرئىك لەلايەن لايەنىكى گرىبەستەكە دەرچوہ لەگەل قەبولکردنى لايەنىكى تر كە شوينەوارەكەى بکەوئىتە سەر بابەتى گرىبەستەكە) كە ئەمە وەرگىراوہ لە مادەى 262 ى مرشد حيران. (3)

بىگومان گرىبەست سى بنەماى سەرەكى ھەيە ئەوانىش (ھەلە ، زيان ، پەيوەندى ھۆكارى) بنەماى ياساى بەرپرسىارىتى گرىبەستى بانكى: بەرپرسىارىتى گرىبەكى زۆرى ھەيە بەھۆى ئەو پاراستنەى كە پىشكەشى لايەنەكانى گرىبەستى دەكات، جا چ لەسەر بنەماى بەرپرسىارىتى گرىبەستى بىت يان لەسەر بنەماى بەرپرسىارىتى كەمتەرخەمى. بەرپرسىارىتى گرىبەست ھاوتايە لەگەل سزاي پابەندەبونى بە گرىبەستىيەكانە، لەكاتىكدا دووہمیان سزاي كارىكى ناپاسايە. (4)

لە كاتىكدا دامەزراوہ بانكىيەكان ھاوتەرى دەرۆن لەگەل ئەو گەشەسەندنە تەكنەلۆژىيەى كە كەرتى بانكى بەخۆيەوہ دەبىيىت بۇ ئەوہى خزمەتگوزارى بانكى باشتەر پىشكەش بکەن، بەلام ئەوہى بە كارتى بانكى كاردەكەن شتىكە لە بەرژوہەندى ئەواندا ئەژمار دەكرىت. ئەمەش بوو كە بالانسى خۆيان خستە سەر حىسابى كرىار چونكە ئەو لايەنى ملكەچە(المذعن) لە پەيوەندىيە گرىبەستىيەكان و لەسەر ئەم بنەمايە، بانكەكان پىنگەى ئابوورى بەھىزيان گرتەوہ لە ئەنجامى خاوەندارىتى ئەو ئامراز و شارەزايانەى كە خۆيان پى سەپاند لەسەر لايەنى بەرامبەر، و ئەمەش بوو ھۆى نەمانى يەكسانى ئىوان ھەردوو لايەن، بەمجۆرە سەختى سەلماندنى ھەل و ھەرۋەھا سەختى ديارىكردنى بەرپرسىارىتى گرىبەستى بانك وەك لايەنى بەھىز، كرىار وەك لايەنى ملكەچ و لاواز لەم پەيوەندىيەدا. (5)

بە مەبەستى پاراستنى كرىار لە ماوہى پەيوەندى و مامەلەكردن لەگەل بانكدا ، دوو رەوت سەرى ھەلداوہ يەكەم: بەرپرسىارىتى گرىبەستى بانك بۇ ئەنجامدانى كارەكە

(1) احمد عبدالحميد العجمي ، ھەمان سەرچاوہى پىشوو ، لاپەرە 68

(2) علي عدنان الفيل ، المسؤوليہ الجزائيہ عن اساءہ بطاقة الائتمان الالکتروني ، المؤسسة الحديثه للكتاب الطبعه الاولى 2011. لاپەرە 21

(3) ياساى شارستانى عىراقى ژمارە 40 ى سالى 1951 مادەى 73

(4) مريم جساس و سهام صالدي ، المسؤوليہ المدنية لاطراف بطاقة الدفع الالکتروني ، ماستەرنامەى پىشكەشكراو بە كۆليژى ماف و زانستە سياسىيەكانى زانكۆى محمد البشير الابراهيمى، برج بوغرىريج - الجزائر، 2023- لاپەرە 17

(5) عذبة سامي حميد الجادر ، العلاقات التعاقدية المنبثقة عن استخدام بطاقة الائتمان ، ماستەرنامەى پىشكەشكراو بە كۆليژى زانستەكانى ياسا زانكۆى الشرق الاوسط عمان - الاردن 2008، لاپەرە 28

له کاتی جیبه چیکردنی کاره کانی بانکیدا، بانکەکان باشتەین ئامراز و ئامێرەکان بەکاردههێنن بۆ ئەوێ بەرزترین کوالیتی خزمەتگوزاری پیشکەش بە کڕیارەکانیان بکەن کاتیک هەڵ بەهۆی ئەم ئامراز و ئامێرانەووە ئەنجام دەدرێت، بانک بە بەرپرسیار دادەنرێت لەو زیانانەی کە بەهۆیەووە لایەنەکانیتر تووشی دەبن، نموونەیی ئەم هەلەنە کە زیان بە کڕیار دەگەینن بریتین لە:

هەڵە لە راپۆرتی ژمیریاریدا .

گواستنهووی پارهی نهختینهیی له لایه ن بانکه کانهوه له کاتیکه نهگوناودا .

هەڵە لە ئەژمیری کڕیاردا تۆمارکرا کە پرە پارەیهکی کە مەتر یان زیاتر بوو لە بری راستەقینە. (1)

بۆ ئەوێ بزاینن تا چەند دەتوانیت بانک لەسەر بنەمای گریهست لپرسینهووی لهگەڵدا بکریت کاتیک زیان بە کڕیار دەگات بەهۆی ئەنجامدانی کاریک لە بواری بانکیدا، دەبیت چارهسەری مەرجه کانی بەرپرسیاریتی گریهستی بۆ بابەتە کە بکەین و هەلوێستی فقهی و زانایان و بۆچوونی دەسەلاتی دادوهری بخهینه روو.

دووهم: مەرجه کانی بەرپرسیاریتی گریهستی بۆ ئەنجامدانی هەلەیه کە بنەمایە ک بۆ بەرپرسیاریتی بانک.

بانک خزمەتگوزاریی جۆراوجۆری له رینگه ئه لیکترۆنییهوه پیشکەش دەکات و بەرپرسیارە له هەلەیی ئەو ئامێرانە کە له کاتی گواستنهووی بانکیدا بەکاردههێنن ئەگەر ئەم ئامێرانە سەر بهخۆ بن له بانک، ئەوا بەرپرسیاریتی رەتدەکریتهووە بەلام ئەگەر سەر بهخۆ نەبن دەبیت لپرسینهووە لهگەڵ هۆکاری زیانە کەدا بکریت کە بەسەر کڕیارە کەدا هاتوو، بۆ نموونە، ئامیری تۆماتیکی راکیشانی پارهی ATM کە به شوێنکەوتە (تایج) بانک دادەنرێت، زانیاری ناو کارتیک له ناو ئەم ئامێرە دەمینیتهووە و کەسیکی تر زانیاریه کانی به کار دههینیتتهووە و پارە راده کیشی له ههژماری به کارهینهری پیشوتر به شیوازی نایاسایی له ئەنجامدا، بەرپرسیاریتی گریهستی بانکە کە بەهۆی هەلەیی ئامیر سەر هەلەدات.

کاتیک فایروستیک له کۆمپیوتەرە کەدا هەبیت کە رەنگه بیته هۆی تیکچوونی زانیاری و داتاگان، زیان به هه لگری کارت بگهیه نیت، بانکە کە به بەرپرسیار دادەنرێت له هەلەیی ئامیرە کانی. (2) ههروهها بۆ جیبه چیکردنی بهرپرسیاریتی گریهستی بۆ ئەنجامدانی کاره کانی، زۆرینهی زاناکان پتیا ن وایه کە چەند مەرچیک دەبیت جیبه جی بکریت.

ئ - ئەو هەلەیی کە زیانە کەیی گه یاندوو له ژیر چاودیری بانکدابوو له و کاتهی زیانە کە روویداوه و کۆنترۆلی راستەقینەیی به سەردا هه بووه، واته پیشیلکردنی پابه ندبوونی گریهسته کە به هۆی کردەیی ئەو شتەو هیه کە له راستیدا ئەو کۆنترۆل دەکریت و دهکەو پته ژیر دهستی ئەو.

ب - ئەو زیانانەیی بهر کەسی زیانمەند کەوتوو، به هۆی کردەو هیه کەسیی خاوه ن قەرز نه بی، به لکو له ئەنجامی به کارهینانی ئەریی ئەو کەسهی کە کاره کەیی کردوو، ئەمه له دوو حاله تدا روودەدات:

حالته یی که م: شتە کە بابەتی گریهسته کە بیته، ئەمهش به دوو گریمانە جیبه جی دهکریت ،

- پابه ندبوونی قەرزدار بۆ گه یاندنی ئامانجی گریهسته کە به قەرزدهر؛

- قەرزدار پابه نده به گه پاندنهو هیه هه ر شتیک کە بابەتی گریهسته کە به بۆ قەرزدهر.

حالته یی دووهم: له جیبه چیکردنی گریهسته کەدا بانک ئامیری جۆراوجۆر به کاردههینیت کە رەنگه زیان به قەرزدهرە کە بگه یه نیت، بانکە کە بهرپرسیار دهبیت سه بارهت بهو زیانانەیی به هه لگری کارت کەوتوو به هۆی کرداری ئەووه روویدا بیت . (3)

سییه م: هه لوێستی فقهه و زانایان له سەر بیروکەیی بهرپرسیاریتی گریهستی بۆ ئەنجامدانی کاره کانی و بنەمای بهرپرسیاریتی بانکی:

(1) محمد ابراهيم عبدالله التميمي، الاشكاليات القانونية من العمل المصرفي الالكتروني، ماستەر نامەیی پیشکەشکراو به کۆلیژی یاسای زانکۆی فلوچه، 2018 لاپه ره 45

(2) امير علي خليل و زينب عبدالحسين قاسم، صرفه الظل و اثرها في حجم بطاقات الدفع الالكتروني 'دراسة تحليلية في القطاع المصرفي العراقي لمدة من 2017-2021، بلاوکراوه له گوڤاری Warith Scientific Journal - 2023

(3) رفاف لخصر، هه مان سه رچاوه ی پیشوو، لاپه ره 155

به شیک له زانایان پیتی وایه به هوی نه بوونی هاوسهنگی له په یوه ندی گریهستی که بانک به کریارهوه ده به سیتته وه، و بیتوانایی یاسا ته قلیدییه کانی بهرپرسیاریتی گریهستی، نهو زیانانیه که له نهجانی به کارهیتانی سیستم و نامیره نه لیکترونییه کانهوه دروست ده بن، لیره دا یاساکانی بهرپرسیاریتی گریهستی بو نهجامدانی کارهکان ده توانریت جیهه جی بکریت، هرچه نده هاوسهنگی تیدانیه زوربه ی کات بو گریهستی بانکی، واته به پیتی بوچوونی نهوان، نیمه له چوارچیوهی گریهسته که لاندهین که بانک به موکلهوه ده به سیتته وه، بهو پییهی نامیرهکان له ژیر پاراستنی نهودایه و بانک مافی چاودتیریکردنی هیه و ناراسته ی بکات.⁽¹⁾

لایه نیکدی دیکه ی زانایان پیمان وایه که بنه مای بهرپرسیاریتی گریهستی پیشیلکردنی پابه ندبوونیکدی گریهستییه نه گهر پیشیلکردنی پابه ندبوونیکدی گریهستی که ده بیته هوی زیانگه یانندن جیاواز بیت له وهی که له گریهسته که دا هاتوه له پرووی ریککه وتنی نیوان لایه نه کانییه وه، نهوا بهرپرسیاریتی گریهستی هیه به لام نه گهر نامراز و نامیره ته کنیکیه کان که له لایه ن بانک، بو نه وهی نه رکه کانی جیهه جی بکات، بو هوی گه یانندی زیانه کان له کریار لیره دا، بهرپرسیاریتی ناگریهستی هیه بو نهجامدانی کاره که.⁽²⁾

نیمه وای بو ده چین که بوچوونی روونتر له نیو زانایاندا نه وه بیت که بانک، له نهجامدانی کاره بانکییه کانییدا، بو جیهه جیکردنی نه رکه گریهستییه کانی پشت به که لووپه له کان ده به سیتت و نه مانه به بنه مایه ک داده نریت بو دامه زانندی بهرپرسیاریتی گریهستی بو نهجامدانی کاره که، و به مجوره نه م نامیرانه به کارده هیتندرین به هوی ته کنه لوژیواوه سهر به خو و جیاواز نییه له بانک.

ته نانهت نه گهر وا گریمانه بکریت که خاوهن کارته که بهرپرس نییه، بو نمونه نه گهر کارت و پاسورده که ی به هره شه وه رگریبیت یان کارته که ون بوو بیت و له دهستی که سیکی تر دا بوو بیت، ناتوانریت زیانه که بگه رینریتته وه بو بانک که. به لام نه گهر کریاریک نامیریک دابنیت که ته واو هاوشیوهی کارت خوینهری نه سل بیت و کارته که ی له سهر نهو نامیره دزه بکات و پاسورد و زانیاریه کانی کارته که له لایه ن نامیره ساخته که وه کوپی بکریت، نهوا کریار ناتوانیت هیچ پاره یه که له نه کاوتته که ی وه رگریبیت، بن گومان ره وایه چونکه سیستمی بانک نابیت ناهمنی بیت سه بارهت به ده سته گیشتن به وشه ی نهینی خاوهن نه کاوتته که؛ به لام نه گهر وشه ی نهینی به هوکاری دهره کی ناشکرا بوو وهک نه وهی نامازهی پیکراوه، نایا نه وه هیچ پاسویک بو بهرپرسیاریتی بانک که نابیت؟⁽³⁾

لهو گریهستی که بانک بو به کارهیتانی کارته که له گهل کریاردا ده یکات، کریار ناگادارده کریته وه که ژماره ی پاسورد که دراوه به کریار بو مه بهستی به کارهیتانی تیرمیناله کان نهینی و کریار مافی نه وهی نییه بیدات به که سانی تر و بهرپرسیاریتی پاراستن و پاراستنی کارت و پاسورده که له نه ستوی کریار دایه و بانک که ش بهرپرسیار نییه له هیچ کام له وانه. وهک نامازه به وه کراوه، بانک که هه موو بهرپرسیاریتی پاراستن و پاراستنی کارت و پاسورده که ی خستوته نه ستوی کریار و به ته واوی خوی له ههر بهرپرسیاریتییه ک به دوور گرتوه. نایا بانک بهرپرسیار نییه له پاراستن و پاراستنی کارت و پاسورد له ههر حاله تیکدا؟ نه گهر کارمه ندیکدی بانک خراپی لاوازی سیستمه که ی به کارهیتا و پاسوردی کارته که ی به ده ست هیتا، نایه بانک که بهرپرسیار نییه؟⁽⁴⁾

نه گهر نامیریکدی کارت خوینهر که ته واو هاوشیوهی کارت خوینهری نه سل بیت له به رده م کریار دابنریت و نامیره ساخته که کارت و پاسورده که ی کریار کوپی بکات، نایا ده کریت قبول بکریت که کریار گرنگی به ناگادارکردنه وهی بانک نه داوه و که مته رخمه بووه له م رووه وه؟ وا دپاره لهو حاله تانه ی سهر وه دا خاوهن کارته که شکستی نه هیتا بیت. بانک

(1) علی عدنان الفیل ، هه مان سه چاوه ی پیشوو، لاپره 52

(2) محمد ابراهیم عبدالله التیمی ، هه مان سه چاوه ی پیشوو ، لاپره 47

(3) محمد رضا نامجویان . سعید محمد رضا امام ، مسئولیت بانک ها در قبال سوءاستفادهای احتمالی از دستگاه های کارتخوان ، چاپخانه ی چتر دانش - تهران ۱۳۹۸ - 2019. لاپره 53

(4) حسن بادینی ، فلسفه مسئولیت مدنی ج 1 - شرکت سهامی انتشار بانک و مؤسسات اعتباری و بررسی رویه قضایی راجع به خروج غیر قانونی وجه از حساب سپرده، پژوهشهای پولی بانکی ۱۳۸۴- 2005. لاپره 31

سیستمه که پارێزراو دهکات و کرپار پاسۆرده که دهپارێزێت. ئەم پابه‌ندبووانه دژی یه‌کتزن. ئەم پابه‌ندبووانه له جۆری پابه‌ندبوون به ئەنجامه‌که و کرپار له هەر حاله‌تیکدا گهرهنتی وشه‌ی نه‌پینی و بانکیش گهرهنتی سیستمه‌که‌یه. (1) وه‌لامی هه‌موو ئەو پرسپارانه وه‌ک باسمان کرد له به‌پینی ماده‌ی 35 پرگه‌ی C له یاسای دراوی و بانکی ولات له کۆماری ئه‌سلامی ئێران به برگه‌یه‌ک وه‌لام دراوه‌ته‌وه که ده‌لێت (هەر بانکیک به‌رپرسپاره و پابه‌ند ده‌بێت به قهره‌بووکردنه‌وه‌ی هەر زیانیک که کرپاره‌کانی له ئەنجامی کاره‌کانیدا تووشی بووه. هه‌روه‌ها به‌رپوه‌به‌ری جێبه‌جێکار و سه‌روکی ده‌سته‌ی کارگێری و ئەندامانی ده‌سته‌ی کارگێری و ئەندامانی ده‌سته‌ی به‌رپوه‌به‌ری هەر بانکیک به‌رپرسپار ده‌بن له به‌رامبه‌ر خاوه‌ن پشکه‌کان و کرپاره‌کان له به‌رامبه‌ر هەر زیانیک که خاوه‌ن پشکه‌کان یان کرپاره‌کان به‌هۆی هەر سه‌رپێچیه‌کیان له رێسا و یاسا و په‌رپوه‌ی ناوخوا‌ی په‌یوه‌ندیدار به‌م یاسایه‌ یان به‌نده‌کانی ئەو بانکه) (2)

ده‌توانین ب‌لێن زانایان و دادگا‌کان گه‌یشته‌نه‌هاوکیشه‌یه‌ک بۆ دامه‌زراندنی به‌رپرسپاریتی گ‌ریه‌ستی بۆ ئەنجامدانی کاریک له رێگه‌ی جێبه‌جێنه‌کردنی پابه‌ندبوونیک گ‌ریه‌ستیه‌وه، به‌مه‌به‌ستی پاراستنی مافه‌ داراییه‌کانی کرپار به‌رامبه‌ر به بانک وه‌ک ئەوه‌ی لایه‌نی به‌هێزه، به‌لام نه‌گه‌یشته‌نه‌هیچ نوێ سه‌باره‌ت به‌ بنه‌ما و سه‌روشتی به‌رپرسپاریتی، که‌ وای لێکردن لێکۆلینه‌وه‌ بکه‌ن دا‌یبنکردنی پاراستنی کاریکه‌رت‌تر بۆ کرپار که گ‌ریه‌ست له‌گه‌ڵ بانکدا ده‌کات، و ئەمه‌ش پتویستی به لێکۆلینه‌وه‌ هه‌یه له‌سه‌ر بنه‌مایه‌کی جیاواز بۆ دامه‌زراندنی به‌رپرسپاریتی بانکی. (3)

چواره‌م: به‌رپرسپاریتی گ‌ریه‌ستی بانک له‌سه‌ر بنه‌مای پتیشیلکردنی پابه‌ندنه‌بوونی سه‌لامه‌تی:

ئامانجی کرپار له ئەنجامدانی مامه‌له‌ بانکیه‌کانیدا ئەوه‌یه که مامه‌له‌ بانکیه‌که‌ی به‌ خێرای و به‌ وردی ئەنجام بدات، له رێگه‌ی متمانه‌ی له‌ نیوان خوا‌ی و بانکدا، به‌و پتیه‌ی ب‌ن‌ ناگایه له سیستمی زانیاری و هه‌موو ئەو نامرازه‌ ته‌کنیکانه‌ی که بانکه‌که‌ به‌کاری ده‌هێنێت بۆیه زانایان وای بۆ چون پتویسته سه‌پاندنی پابه‌ندبوونیک نوێ به‌سه‌ر بانکه‌که‌دا سه‌پین، که به‌ دنیابوون له پابه‌ندبوون به سه‌لامه‌تی ناسراوه، به‌هه‌مان شتوه‌، بانک ده‌بێت د‌ل‌نیاییت له یه‌کپارچه‌ی ئەم سیستمه‌ه زانیاریانه‌، پاراستنی نه‌پینی داتا‌کان، پیداجوونه‌وه‌ی به‌ شتوه‌یه‌کی وه‌رزی له‌لایه‌ن پ‌س‌پ‌ورا‌نی پ‌س‌پ‌ور له سیستمی بانکی. (4)

(تیمه‌ وای بۆ ده‌چین گ‌رنگ‌ترین به‌شی رێکه‌وتنی بانک و به‌کارهێنه‌ری کارتی بانکی گ‌رینتی سه‌لامه‌تیه‌ چونکه ئەگه‌ر ئەو زانیاریه‌ که‌سیانه‌ی به‌کارهێنه‌ر ده‌زی پ‌ ب‌ک‌رێ ئەگه‌ری زۆره‌ که هه‌لگ‌ر توشی زانیی زۆر بکات چونکه هه‌روه‌ک ئاشکرایه سیستمی بانکی ته‌لیکترۆنی پشت به‌ زانیاریه‌ که‌سیه‌کان ده‌به‌ستێ بۆ پارێزگاری له هه‌ژماری که‌سی به‌کارهێنه‌ر.) به‌گۆیه‌ی ئەو بابه‌ته‌ی باسمانکرد، پتویسته نامرازه به‌ مه‌رجه‌ گ‌شتیه‌کان بک‌ریت بۆ پابه‌ندبوون به‌ دنیابوون له سه‌لامه‌تی، به‌ زانیی ئەوه‌ی که تا چه‌ند ئەم مه‌رجانه له په‌یوه‌ندی گ‌ریه‌ستی نیوان ئەو و هه‌لگ‌ری کارت ده‌گونجین. به‌م شتوه‌یه‌ی خواره‌وه.

مه‌رجی یه‌که‌م: مه‌ترسیه‌ک هه‌ره‌شه‌ یاخود به‌رکه‌وته‌ی له‌سه‌ر لایه‌نه‌کانی گ‌ریه‌ست هه‌بێت.

پابه‌ندبوون گهرهنتی سه‌لامه‌تی ده‌کات له‌و گ‌ریه‌ستانه‌ی که زیانه‌کانی له‌خۆده‌گ‌ریت که مه‌ترسی له‌سه‌ر سه‌لامه‌تی فیزیکی یه‌کیک له لایه‌نه‌ گ‌ریه‌ستکاره‌کان دروست ده‌کات له کاتی جێبه‌جێکردنی گ‌ریه‌سته‌که‌دا به‌لام ئەگه‌ر گ‌ریه‌سته‌کان هه‌ره‌شه له سه‌لامه‌تی دارایی بکه‌ن، ئەوا پابه‌ندبوونیک له‌و شتوه‌یه‌ ناگ‌ریته‌وه مه‌رجه‌که ده‌توانرێت به‌کارهێنریت بۆ ئەو مه‌ترسیه‌ی که هه‌ره‌شه له کرپار ده‌کات به‌ کارتی پاره‌دان، هه‌ندیک لایه‌نی زانایان ده‌بینن که په‌یوه‌ندی نیوان بانک و کرپار له‌سه‌ر بنه‌مای پاره‌ی کرپاره‌کان نییه، به‌لکو سه‌لامه‌تی فیزیکی ئەم کرپارانه‌ش ده‌گ‌ریته‌وه بانک پابه‌نده به‌ دا‌یبنکردنی سیستمیک ته‌لیکترۆنی که ئاستیک به‌رزی ئاسایش هه‌بێت ئەگه‌ر به‌هۆی که‌موکوریه‌ک له‌م سیستمه‌دا زیان به کرپاره‌که‌ بگات، ئەوا بانک پابه‌ندبوونی خوا‌ی پتیشیل کردووه بۆ دنیابوون له سه‌لامه‌تی، که ده‌بێت هۆی دامه‌زراندنی

(1) موفق حماد عبد ، الحمايه المدنيه للمستهلك في عقود التجاره الالكترونيه ، زين الحقوقه لبنان 2011 لاپه‌ره 42

(2) ماده‌ی 35 له قانون پول و بانکی کشور مصوب 1351 ده‌رچوی بانکی مرکزی جمهوری اسلامی ایران

(3) رفاف لخصر ، هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پتیشوو ، لاپه‌ره 159

(4) محمد علي سليم و عباس طالب رزوقي ، هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پتیشوو ، لاپه‌ره 87

بەرپرسىيارىتى گرىپەستى، بە لەبەرچاوغرتى ئەو راستىيەى كە كرىيار بى ئاگايە لە سىستەمى ئەلىكترۆنى بانكەكان و ھۆكارى گەران بوو بە دوای پابەندبوونىكى نوئ بۆ بانكەكان، كە پابەندبوونە بە دىنباوون لە سەلامەتى كرىيارەكانىان بۆ پاراستىيان لەو زىانانەى كە لە ئەنجامى سىستەمە ئەلىكترۆنىدا تووشى بوون. (1)

بەشكىتەر لە زانابان پىيان وايە كە بنەماى پابەندبوون بە دىنباوون لە سەلامەتى لەلایەن دەسەلاتى دادوهرىيەو لە گرىپەستەكاندا گرىمانە دەكرىت كە مەترسىيەكى جەستەى بۆ يەككە لە لايەنەكانى گرىپەستەكە لەخۆدەگرىت و ئامانجىشى بەدەستەيتانى قەرەبووى دادپەروەرەنە بەبى ئەوئى پىوستىيەك ھەيت بۆ سەلماندنى ھەلەى لايەنى بەرامبەر، و بە سەرنجدان بەوئى كە بانكە ھىچ شوئەوارى فىزىكى بۆ كرىيار بەجىناھىتەن، خزمەتگوزارىيەكان لە دوورەو پىشكەش دەكرىن و ھەربۆيە بانك بەرپرسىيار نىيە لە سەلامەتى فىزىكىيان. زۆرتىن بۆچوون ئەوئى كە ئەگەر بەلئىندەرىك لە ئەنجامى جىبەجىكردى ئەركەكانى لەلایەن بەلئىندەركەى دىكەو تووشى ھەر زىانك بوو بە جەستە يان مولىكەكى، ئەمە بەرپرسىيارىتى بەلئىندەركەى دىكە بەرز دەكاتەو لەسەر بنەماى پابەندبوون بە دىنباوون لە سەلامەتى. (2)

مەرجى دووم: بابەتى پاراستى سەلامەتى جەستەى (فىزىكى) يەككە لە لايەنە گرىپەستەكان دەيت بە لايەنى بەلئىندەركەى تر بسپىردىت.

لەم مەرجە مەبەستمان ئەوئى كە لايەنكە لە گرىپەستەكەدا لە روانگەى جەستەىيەو بە تەواوى ملكەچى لايەنى بەرامبەر نىيە بۆ نموونە پەيوەندى نەخۆش لەگەل پىشكەكەدا كاتىك نەشتەرگەرى بۆ نەخۆشەكى دەكات ھاوشىوئى ئەمەىە بوارى فرۆشتنى ئەلىكترۆنى، كە ھەندىك پىيان وايە بەكارھىنەرى ئەلىكترۆنى لەھالەتتىكى ملكەچبوونى تەواوئى بە بەرھەمھىنەركە. (3)

مەرجى سىيەم: بانك لە گرىپەستەكەى دەيت پابەندىت بە دىنباوون لە سەلامەتى پىشەى (واتا ئەو كىردارەنى دەيكات پىشەگەريانە يت كە ھەموو كىردارىكىش فىزىكىە).

بە لەبەرچاوغرتى ئەوئى كە بانكەكان گروپى پىشەگەرى پىشەى رىكەدەخەن، ھەموو جۆرە كارىكى بانكى بە ھەموو پىشەىيەكەو ئەنجام دەدەن و ئامانجى يەكەمىان ھەمىشە بەدەستەيتانى قازانجە دەتوانىن بلىن كە بانك قەرزدارىكى پىشەى و بەرپرسىيارىتىيەكى توندى ھەلئەدەگرىت كە تەواوى خۆدزىنەوئى نىە مەگەر بىسەلمىتت كە ھۆكارىكى بىانى ھەىە ئەگەر ئەو مەمانەىە پىشەىل بكات كە لەلایەن مولىكەكانىوئى پى دراو، ئەوا دەيت دەرتەنەنەمەكانى ھەلئەبگرىت. (4)

لقى دووم: بەرپرسىيارىتى كەمەرخەمى بانكى و بنەماى ئەم بەرپرسىيارەتى:

بەرپرسىيارىتى كەمەرخەمى لە دەروەى بازەنى گرىپەستى ئىوان كەسى بەرپرسىيار و كەسى زىانپىكەوتوو رودەدات ، چونكە كەسى دوومەمىان رووبەرووى كىشە دەيتتەو لە سەلماندنى ھەلەى كەسى بەرپرسىيار لە ئەنجامى بەكارھىتانى بەربلاوى تەكنەلۆژىا، كە بووتە ھۆى بارگرانى لەسەر كەسى زىانپىكەوتوو لە سەلماندنى ھەلەكە، ئەو جگە لە بەروپىشچونى خىرا و بەردەوامى ئەو ھۆكار و بەرنامانەى كە ھۆكارى ھەلەكە بوو. (5)

ھەروەھا ئەو بنەما ياسايەى كە دەتوانىت پىشى پىبەستىت بۆ داينكردى پارىزگارىيەكى گونجاو بۆ كرىيارانى بانك لەو زىانانەى لە ئەنجامى ئەنجامدانى كارەكانى بانكىدا بەسەرياندا ھاتوو، و بەھۆى نارىكى بنەماكانى ياساى بەرپرسىيارىتى گرىپەستى بۆ داينكردى ئەم پاراستنە، سەرنجەكان گوراو بۆ بەرپرسىيارىتى كەمەرخەمى بۆ بەدەستەيتانى پاراستن بۆ ئەوانەى زىانبان بەركەوتوو، دەتوانىت پرسىيار لە سەرچاو(المصدر) بكرىت سەبارەت بە زىانەكان لەسەر بنەماى

(1) مریم جساس و سهام صالدي ، ھەمان سەرچاوەى پىشوو ، لاپەرە 23

(2) براق عبدالله مطر ، ھەمان سەرچاوەى پىشوو لاپەرە 67

(3) حسام عبداللطيف محي خميس ، الحماية القانونية للمعاملات المصرفية الالكترونية ، تويژىنەوئى بلاوكرەو لە گۆقارى كۆلئىزى ياسا زانكۆى دىالى 2022 ، لاپەرە 405

(4) رفاف لخضر ، ھەمان سەرچاوەى پىشوو ، لاپەرە 162

(5) محمد علي سليم و عباس طالب رزوقي ، ھەمان سەرچاوەى پىشوو ، لاپەرە 90

به‌پرسيارتي کرده‌وی که‌سی خۆی یان له‌سەر بنه‌مای به‌پرسيارتي کرده‌وی ناکه‌سییه‌که‌ی، واته به‌پرسيارتي بۆ کرداره‌کانی شته‌کان یان شوینکه‌وتوووه‌کانی، واته به‌کاره‌پنه‌ران، له‌به‌رده‌م که‌سی زيانپیکه‌وتووودا، جا ئه‌و کپاره یان ئه‌و بانکه په‌یوه‌ندیداره‌ی له‌ تۆری سیسته‌می زانیاریدا په‌یوه‌ندی به‌وه‌وه‌هه‌یه، ده‌کریت داواکاری قه‌ره‌بووکردنه‌وه له‌لایه‌ن لایه‌نی زيانپیکه‌وتوو له‌ دژی ئه‌و به‌کاره‌پنه‌ره‌ی بانک تۆمار بکریت که ساخته‌کاری یان که‌مته‌رخه‌می کردوو له‌سەر بنه‌مای به‌پرسيارتي له‌ کرده‌وی که‌سی له‌سەر بنه‌مای هه‌له‌یه‌کی گریمانه‌کراو که ناتوانریت پتجه‌وانه‌که‌ی به‌سه‌لمینریت. (1)

ئیمه‌ باس له‌ به‌پرسيارتي که‌مته‌رخه‌می ده‌که‌ین بۆ کرده‌وی که‌سی، پاشان به‌پرسيارتي بانک وه‌ک پیشه‌یی به‌رامبه‌ر به‌کپار و به‌پرسيارتي بانک وه‌ک جیبه‌جیکاری سیسته‌می بانکی.

یه‌که‌م: به‌پرسيارتي که‌مته‌رخه‌می بۆ کرده‌وی که‌سی هه‌روه‌ها کرده‌ویه‌ک خودی خۆی نه‌یکردبێ

1: به‌پرسيارتي که‌مته‌رخه‌می بۆ کرده‌وی که‌سی

مه‌به‌ست لێ به‌پرسيارتي کرده‌ویه‌کی که‌سییه که به‌هۆی ئه‌و کرده‌وه که‌سییه‌وه‌یه زيانه‌که‌ی گه‌یاندوووه، که‌ تێیدا به‌شداری راسته‌وخۆیه، به‌بێ نێوه‌ندگیری هه‌یج که‌سیکی تر، یاسادانه‌ری عێراقی به‌ شیوه‌ی رون له‌ یاسای شارستانی عێراقی هه‌موارکراو ژماره 40 ی سالی 1951 به‌تایبه‌ت له‌ ماده‌کانی(186-202-204) ریکی خسته‌وه، که‌ ئه‌م به‌پرسيارتيیه له‌سەر بنه‌مای هه‌له‌ ده‌بیت به‌سه‌لمینریت، وه‌ک چۆن هه‌له‌که ناتوانیت به‌ته‌نیا گریمانه بکریت، به‌لکو قه‌رزده‌ر(الدائن) ده‌بیت له‌گه‌ل پایه‌کانیتر بیسه‌لمینریت. پوخته‌ی ئه‌م مادانه‌ی سه‌روه‌وه ئه‌وه‌یه که‌مته‌رخه‌می گشتی داناوه بۆ به‌پرسيارتي که‌مته‌رخه‌می که‌ ئه‌وه‌ش سی بنه‌مای داناوه بۆ ئه‌م به‌پرسيارتيیه ئه‌وانیش (هه‌له‌، زیان، په‌یوه‌ندی هۆکاری نێوان هه‌له‌ و زیان) (2)

هه‌ندی‌ک جار زيانه‌کان له‌وانه‌یه بیته‌ هۆی پتشیلکردنی هه‌ردوو پابه‌ندبوونی گریبه‌ستی و که‌مته‌رخه‌می، و لێره‌دا ئیمه له‌ هه‌مان کاتدا رووبه‌رووی هه‌ردوو به‌پرسيارتي گریبه‌ستی و که‌مته‌رخه‌می ده‌بینه‌وه.

٢. هه‌لبژاردنی نێوان به‌پرسيارتي گریبه‌ستی یان به‌پرسيارتي که‌مته‌رخه‌می

له‌ چوارچۆیه‌ی جیبه‌جیککردنی کاره‌کانی بانکیدا، تییینیمان کرد که په‌یوه‌ندی نێوان بانک و کپار به‌پێی گریبه‌ستیک ریکه‌خریت هه‌ر پتشیلکارییه‌کی پابه‌ندبوونی گریبه‌سته‌که ده‌بیت هۆی به‌پرسيارتي گریبه‌ستی به‌ هه‌مان شیوه، پتشیلکردنی پابه‌ندبوونی گریبه‌سته‌که ئه‌گه‌ری سه‌ره‌له‌دانی به‌پرسيارتي که‌مته‌رخه‌می زیاد ده‌کات، بۆیه‌که گریبه‌سته‌که‌ی نێوان کپار و بانک نابیت پتشیلی برکه‌کانی یاسا بکات. زانیان به‌سه‌ر دوو په‌وتدا دابه‌ش بوون، په‌وتیک که‌ دژایه‌تی بنه‌مای هه‌لبژاردن به‌دلی خۆیان له‌ نێوان ئه‌و دوو به‌پرسيارتيیه‌دا ده‌کردو هه‌روه‌ها په‌وتیک پتشیلی بوون. (3)

په‌وتی یه‌که‌م: دژ به‌یه‌ک.

ئه‌م بۆچۆنه‌ پتشیلییه که‌ که‌سی زيانپیکه‌وتوو مافی هه‌لبژاردنی نێوان ئه‌و دوو به‌پرسيارتيیه‌ی نییه چونکه داواکاری به‌پرسيارتي گریبه‌ستی داواکاری به‌پرسيارتي که‌مته‌رخه‌می هه‌له‌وه‌شیتته‌وه، پشت به‌کۆمه‌لیک ئارگیومینت(حجة) ده‌به‌ستیت، له‌وانه هه‌ریه‌ک له‌ دوو جۆره به‌پرسيارتيیه‌که مه‌ودای تایبه‌تی خۆی هه‌یه، چونکه ئه‌گه‌ر به‌پرسيارتي که‌مته‌رخه‌می له‌ چوارچۆیه‌ی گریبه‌سته‌کاندا جیگیر بکریت، ئه‌وا بنه‌مای ده‌سه‌لاتی ئیراده له‌ گریبه‌سته‌کاندا پووچه‌ل ده‌کریتته‌وه.

په‌وتی دووهم: پتشیلی له‌ بنه‌مای هه‌لبژاردن ده‌کات له‌ نێوان هه‌ردوو به‌پرسيارتيیه‌که‌دا.

لایه‌نگرانی ئه‌م په‌وته‌ پتشیلی وایه که به‌پرسيارتي که‌مته‌رخه‌می ده‌توانیت بکه‌ویتته چوارچۆیه‌ی گریبه‌سته‌که‌وه، پشت به‌ ئارگیومینته‌کان ده‌به‌ستیت له‌وانه که ده‌قه‌کانی ریکخستنی به‌پرسيارتي که‌مته‌رخه‌می نوینه‌رایه‌تی یاسای گشتی له

(1) مریم حساس و سهام صالدي ، هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پتشیلی ، لاپه‌ره 33

(2) عبدالمجيد الحكيم. عبدالباقی البکری. محمد طه‌ البشیر ، الوجیز فی نظریه‌ اللتزام فی القانون المدنی العراقی الجزء الاول. شریکه‌ العاتک للصنعه‌ الکتاب بیروت 2018/2017 . لاپه‌ره 283

(3) نبأ کاظم رحیم طالب ، بطاقات الدفع الکترونی لاستخدام العوائق ، توژیینه‌وه‌ی بلاکراوه له‌ گوڤاری کۆلیژی یاسا زانکۆی کوفه‌ ژماره 59 ی سالی 2016 ، لاپه‌ره 218

بهرپرسيارتي شارستاني دهكهن و ياسادانه زوربه ي برهگه كاني له گه ل دهقه ناچاركه ره كان ريكخستوه كه رهنگه پيشيل نه كريت، و هه رپويه كه سه كان نايت له برهگه كانيان بيهري بكرين و ههروهه نايت ريكهوتن بكرت له سه ر دهركردني برهگه كاني يان هه لسه نگاندي له ژير هه نديك مه رجدا، و بووني گرپهسته كه ناكوك نييه له گه ل بووني بهرپرسيارتي كه مته رخمه ده كه ويته چوارچپوه ي مه وداي گرپهسته كه وه. (1)

ههروهه هه نديك پيان وايه لايهني زيانپيگه يشتو تواناي ته وه ي هه يه يه كيك له دوو سكالاه وهك ته سل و ته وي ديكه يان وهكو پاشكويهك تومار بكات. به لام ده بينين ته م فراوانبوونه ده بيته هوي تيكه لكردي ته و دوو بهرپرسيارتيه، و باش نييه تيكه لايان بكه ين چونكه له راستيدا ته سه ته مه بتوانين له يهك كاتدا بنه ماکاني هه ر دوو بهرپرسيارتي گرپهسته ي و كه مته رخمه به دي بهتريت. (2)

ب. حالته كاني دروستبوني بهرپرسيارتي كه مته رخمه ي بانكي به ليندەر:

وهك رپسايه كي گشتي، ريكه پندراو نييه رپساكاني بهرپرسيارتي كه مته رخمه ي له چوارچپوه ي بهرپرسيارتي گرپهسته يدا جيبه جي بكرت، به لام ره وتيك هه يه ته و حالته تانه له م رپسايه دا به دهر دهكات داواي له سه ر بنه ماي بهرپرسيارتي كه مته رخمه به رزده كرپته وه برين له:

• ته و هه لايه ي له بانك ده رچوه، پيشيلكردي پابه ندبووني گرپهسته و تاوانيكي تاوانكاريه، واته بانكه كه وهك كه سي واتاي (شخص معنوي)، كه ساتيكي هه يه كاره كاني ته نجام ده دن ته گه ر له كاتي ته نجامداني ته ركه كانياندا تاوانيكي تاوانكاري ته نجام بدن، ته وا بانكه كه بهرپرسيار نييه له كرده وي كه سي ته وان مه گه ر ته م رنمايانه له لايه ن بانك خويه وه ده رچيت، بويه ليره دا بهرپرسيارتي كه سايه تيه، ته گه رنا بانكه كه بهرپرسياره له كاره كاني كارمهنده كاني له سه ر بنه ماي بهرپرسيارتي له كاره كاني كه ساني ديكه.

• ته نجامداني فيل يان هه لايه كي گوره: فيل: به وه ده ناسريت به ئيراده و ويستي خوي به ره و ته نجامداني يان ته نجامه داني كرده وه يه كي نياسايي به ته نقهسته، ههروهه ئاراسته كردني بو روداني زيانگه ياندن، سه باره ت به هه لاي گوره (خطا الجسيم): پيناسه ده كرپته وه ي هه لايه كي ته نقهسته له ته نجامي نه كردني چاوديري و ورياي (بدل العنايه) له سه ر كاروباري كه ساني ديكه دا رووده دات. (3)

ته گه ر بهرپرسيارتي كه مته رخمه ي پاريزگاري بو كپياراني بانكه كان دا بين بكات، ته وا پاريزگاريه كي گونجاو له به رامبه ر زيانه كان ناكات له بهر چه ند هو كاريك، گرنگترينيان برين له: بهرپرسيارتي كه مته رخمه ي له سه ر بنه ماي هه لايه كي ده بيت سه لميتريت، چونكه ته سه ته مه كپيار بي سه لميتيت هه له دهكات، و ته مهش به هو ي بالادهستي بانكه كانه وه يه به سه ر سيسته مي بانكي خو ياندا، و جيبه جيكردني رپساكاني ته م بهرپرسيارتيه بو ته و به ده رانه (استثناء) له لايه ن زانايانه وه باسكراوه له سه ر بنه ماي هه لباژردني به دلي خو يان، پاريزگاريه كي گونجاو به ده ست ناهيتيت بو كار كردن له دزي ته و مه ترسيانه ي به سه ريده هاتوه له لايه ن خاوه ني سيسته مي بانكه وه جگه له چوارچپوه ي ته و ئيستسنايانه. (4)

2: بهرپرسيارتي كه مته رخمه ي له به رامبه ر كرده وه كاني كه ساني ديكه.

بو ته وه ي له مه ترسيه كاني سيسته مي ديجيتالي له بانكيدا پاريزريت، پيوسته به دواي ته و رپسايانه بگه رين باري سه لماندني هه له (هه لاي بهرپر) كه م بكه نه وه رپساكاني بهرپرسيارتي رپكيان ده خات.

(1) مريم جساس و سهام صالدي، هه مان سه رچاوه ي پيشوو، لاپه ره 35

(2) محمد علي سليم و عباس طالب رزوقي، هه مان سه رچاوه ي پيشوو، لاپه ره 92

(3) نبا كاظم رحيم طالب، هه مان سه رچاوه ي پيشوو، 221

(4) حسام عبداللطيف محي خميس، هه مان سه رچاوه ي پيشوو، 406

بۆيە پرسیاریک دېته ئاراوه سەبارەت بە ئەگەری پشت بەستن بەو رېسایانەى هەلە لە لایەن بانکەوه وەک بنەمای بەرپرسیاریتی گریمان دەکەن، بەگوێزەى ئەوهى بانک پارێزەرى سیستەمى بانكى و ئەلیکترۆنیە بەرپرسیاری شوینکەوتە (التابعیة). (1)

١. بەرپرسیاریتی کەمتەرخەمى وەک پارێزەرى شتەکان و کەلوپەلەکانى بانكى:

یاسادانەرى عێراقى 11 مادەى تاییەتى بە بەرپرسیاریتی شتەکان(اشیاء) داناوه لە مادەى(221 تا 232) کە بەم شێوهیە دایرشتوو، مادەکانى (226-221) ئەو زیانەى ئاژەلى خاوەندار دروستى دەکات باسى لێوه کراوه، مادەکانى (227_228) ئەو زیانەى کە لە شەقامى گشتى رودەدات ، مادەکانى (229-230) ئەوزیانانەى کە لە دروستکردنى باڵەخانە(بناء) رودەدەن ، مادەى (231) تەرخان کراوه بۆ بەرپرسیاریتی لە ئامێر و مەکینەکان بەم شێوهیە باسى لێوه کراوه (هەرکەسێک کەرەستەى میکانیکی یان شتى دیکەى لەبەردەستدا بێت کە پێویستى بە وریایی تاییەت هەیه بۆ ئەوهى زیانیان لێ دروست نەبێت، بەرپرسیار دەبێت لە هەر زیانیک کە بیکەیهنیت، مەگەر بێسەلمیئیت کە رپوشوینی خۆپارێزى پێویستى گرتوووتەبەر بۆ رێگێکردن لەو جۆرە زیانانە، بەبێ ئەوهى زیان بە هیچ بڕگەیهکى تاییەت لەو بارەیهوه بگرێت.)⁽²⁾

لەکاتى مامەلەکردن لەگەڵ کارتى بانكى لە نێوان کپیاران و بانکدا، بانک چەندین ئامێرى ئەلیکترۆنى بەکاردهیئیت لەلایەن کارمەندەکانیەوه بەرپۆهدهبرین بە پشتبەستن بەو رېنمایانەى کە لەلایەن خۆیهوه دەرجوووه بەم شێوهیە ئەو پرسیارەى دېته ئاراوه ئەوهیە تا چەند کپیار دەتوانیت داوا توّمار بکات بۆ قەرەبووکردنەوه لە دژی بانکەکە بەو پێیەى پارێزەرى سیستەمى بانكى و ئەلیکترۆنییە.

بۆ وەلامدانەوهى ئەم پرسیارە بەشیک لە زانیان پێى وایە بانک بە پارێزەرى ئەو سیستەمە دادەنرێت لە ژێر کۆتروئیدایە، هەر بۆیە بە بەرپرسیار دادەنرێت لە زیانەکانى بەپێى رېساکانى بەرپرسیاریتی شتەکان پوودەدەن. (3) ئەمە پاساوى ئەم تیۆریە

مەرجى یەکەم: ئەگەر شتەکە زیانى پێدەگەیهنیت و دەسەلاتى راستەقینەى بەسەریدا هەیه، لە کاتى زیانەکەدا پاسەوانى راستەقینە لەسەر دوو بنەما دامەزراوه: یەکەمیان بەرجەستەى(مادى)، پێویستە کەسەکە دەسەلاتى بەکارهینانى هەبێت، کۆتروئولى شتەکە بکەن و بەرپۆهى ببات، دووهمیان واتایى (معنوى) مەبەست لێى ئەوهیە پاسەوانى بەکارهینانى ئەم دەسەلاتانە ئەوهیئیت بۆ بەدەستهینانى بەرژەوهندییەک یان سوودێک بۆ ئەوه دەگەرێتەوه.

مەرجى دووهم: زیانەکان بەهۆى کردەى شتیکەوه بووه، پێوهى شت هەموو ئەو ئامراز و کەرەستانەى لە سیستەمى ئەلیکترۆنى لە کارتى بانكى بەکاردهیئێدرین وەک ئامێرەکان و کارتى بانكى دەگرێتەوه ئەم مەرجە بانکیش دەگرێتەوه، چونکە بە پارێزەرى راستەقینەى سیستەمى بانكى و ئەلیکترۆنى دادەنرێت.

دەتوانین بلیین بانک لە بەرپرسیاریتی ناکەوئیت هەر بەرپرس دەمیتێتەوه، تەنانەت ئەگەر دەسەلاتى چاودێرى بۆ کەسیکی تریش بێت لێرەدا دەتوانرێت بەرپرسیاریتی بانک وەک سەرپەرشتیاری سیستەمى ئەلیکترۆنى لەسەر بنەمای هەلە جیگیر بکرێت، وکەسى زیانیکەوتوو دەبێت بەردەستبوونى دوو توخمەکەى زیان و پەيوەندى هۆکارانە بسەلمیئیت. (4)

بەوه دەکرێت ناتوانرێت پشت بەو بنەمایە بەسترت بۆ جیگیرکردنى بەرپرسیاریتی بانک، چونکە بەرپرسیاریتی پاسەوانیکردنى شتەکان پێویستى بەوهیە کەسى زیانیکەوتوو کەسیکی نامۆ بێت بە کەسى بەرپرس و لەم حالەتەشدا بۆمان دەردەکەوئیت کە ئەو بەرپرسیارە بەستراوتەوه بە بانک و بە گریبەستیک پەيوەندییەکەى نێوانیان ریکدەخات، واتە

(1) سلام منعم مشعل ، وسائل الدفع الالكترونية ، تویژینهوهى بلاوکراوه لە گوڤارى کۆلیژى ماف لە زانکۆى ذى قار 2017 ، لاپەرە 176

(2) یاسای شارستانی عێراقى ژمارە 40 ی سالى 1951 هەموارکراو

(3) مریم جساس و سهام صالدي ، هەمان سەرچاوهى پێشوو ، لاپەرە 36

(4) علي عدنان الفيل ، هەمان سەرچاوهى پێشوو ، لاپەرە ٦٢

ياساكانى بهرپرسيارىتى گرييهست دهبيت سنووردار بكرين، به مهرچيك زيانهكان له نهجامى پيشيلكردى يه كيتك له نهركهكانى بانك به هوى گرييهستيكهوه دروستكراوه گرييهستى هه لكر يان گر بهستى بازركان. (1)

ب: بهرپرسيارىتى بانك وهك شوينكهوته (متبوعا)

چونكه بانك كه سايه تى واتايى (معنوى) هه يه بويه كه سانى سروشتى به كارده هينيت بو جيبه جيكردنى نهركهكانى، گروپيك هه يه په يوه ندى به بهرنامه سازى سيستمى ته ليكنرؤنيه وه هه يه، گروپيكى تر هه يه چاوديرى و بهرپوه بردنى نهم پرؤگرامانه دهكات، گروپيكى تريش مامه له له گه ل كپاران دهكهن زيانگه ياندن له كاتى نه جامدانى نهركهكانيان به ناوى بانكه وه، بويه بانك بهرپرسياره سه بارهت به كارهكانى شوينكهوتووانى (بهرپرسيارىتى سه ردهسته له بهرامبه ر كردهكانى شوينكهوته كه ي) (مسؤولية التابع عن اعمال متبوعه) (2)

كه واته پرسيارىك دپته ناراه ئايا بانكه كه وهك گرييهستكار يان سه ردهسته لپرسينه وهى له گه ل دهكرت؟ له سه ر بنه ماي نه وهى كه سيكى واتاييه وه و نهركى سه ربه رشتيكردن و ناراسته كردنى هه يه . بو وه لامدانه وهى نهم پرسياره، زانايان به سه ر دوو ناراسته دا دابه شكراره:

ناراسته يه كه م: به له بهرچاوكرتنى نهم رهوته، بانك بهرپرسياره له و زيانانه ي به سه ر كپياره كانيدا دپت، چونكه كپياره كان په يوه ندييه كى گرييهستيان له گه ل بانكه كه دا هه يه، و به مجوره كارمندانى بانكه كه په يوه ندييه كى گرييهستى كه سيان له گه ل كپياره كاندا نييه.

ناراسته ي دووهم: جياوازي هه يه له نيوان بهرپرسيارىتى بانك له بهرامبه ر نه و كردهكانه ي له لايه ن نوينه ره ياساييه كانيه وه ده رده چن پيگه ي ده سه لاتداريان هه يه، له گه ل نه و كردهكانه ي كه له لايه ن كه سايتك ده رچووه كه پيگه ي ده سه لاتيان هه يه، له گه ل نه و كردهكانه ي له لايه ن به كارهينه ره وه ده رچووه پؤستى جيبه جيكارى هه يه له حالته ي يه كه م، بانك بهرپرسياره به بهرپرسيارىتى گرييهستى كه سى، به له بهرچاوكرتنى نه وهى كه نه و ياسايه ي كه له لايه ن نه و كه سه وه ده رچووه نوينه رايه تى دهكات له بهر نه وه يه كه له لايه ن كه سى ياساييه وه ده رچووه هه مان شته، به لام له حالته ي دووهمدا ده بينن بانكه كه وهك سه ردهسته (تابع) بهرپرسياره. (3)

به پتي ده قى ماده ي 219 له ياساى شارستانى عيراقى، سه ردهسته بهرپرسياره له و زيانانه ي شوينكهوته كى به هوى كاريكى ناروا له كاتى كردنى كاره كه ي تووشى بووه، يان په يره وه ي ياساى گشتى بو نه و كارانه ده بيت بيكات له لايه ن ژيروهسته كانى، په يوه ندى ژيروهسته يى بوونى هه يه ته نانه ت نه گه ر شوينكهوته نازاد نه بيت له هه لباردنى ژيروهسته كانى كاتيك ده سه لاتي راسته قينه ي به سه ريده هه يه له چاوديرى و ناراسته كردنيدا. (4)

سييه م: بهرپرسيارىتى كه مته رخمى بانك به پتي رهوته مؤديرنه كان.

به له بهرچاوكرتنى نه وهى پيشتر ليكوئينه وه مان له سه ر كرده وه، بو مان روون ده بيته وه كاتيك كپياريك بانگه شه ي نه وه دهكات زياتيكى زورى بهر كه وتووه له نه جامى مامه له كردن له گه ل بانكه كه دا ، ريسا گشتييه كانى بهرپرسيارىتى له سه ر بنه ماي بيرؤكه ي هه له وهك بنه ما دامه زراوه، به هوى گه شه سه ندى ته كنه لوژياوه، و به مجوره كه بانك توانا و هيژى زورى هه يه و پاريزه رى سيستمى ته كنه لوژيه بويه پيويسته قورساى سه لماندن بخريته سه ر بانك، بو خو پاريزى له سه ختى سه لماندى كه له سه ر لايه نى كپياره، بويه رهوته كان بهرپرسيارىتى بانك قورستر دهكهن به شيويه كه كه له گه ل تاييه تمه ندى و سروشتى كاره كاندا بگونجيت و نه و واتايانه ي به كاريد هينيت هه نديكيان هه وليان دا بهرپرسيارىتى بانكه كه جيگير بكهن به كه سيكى پيشه يى پراكتيكه دهكات. كارهكانى له سه ر كو مة ليك فورم و داب و نهرتتى

(1) سلام منعم مشعل ، هه مان سه رچاوه ي پيشوو ، لاپه ره 177

(2) مريم جساس و سهام صالدي ، هه مان سه رچاوه ي پيشوو ، لاپه ره 38

(3) عبدالمجيد الحكيم. عبدالباقى البكري. محمد طه البشير ، القانون المدني واحكام الالتزام الجزء الثاني. شريكه العاتك للصناعة الكتاب بيروت 2018/2017 . لاپه ره 78

(4) ماده ي 219 له ياساى شارستانى عيراقى ژماره 40 سالى 1951 هه مواركراو

پیشه‌ی دامه‌زراوه، هه‌ندیکی تریش سه‌یری ئه‌و مه‌ترسیانه ده‌که‌ن کاتیک بانکه‌کان له کاتی ئه‌نجامدانی چالاکیه‌کانیادا به‌رکه‌وته‌ی ده‌بن. (1)

له‌ ڕینگه‌ی ئه‌مه‌وه سه‌ره‌تا باس له‌ بنه‌مای به‌رپرسیاریتی که‌مه‌ترخه‌می بانک له‌ روانگه‌ی پیشه‌ی ده‌که‌ین ، دووه‌میش باس له‌ بنه‌مای به‌رپرسیاریتی که‌مه‌ترخه‌می بانک به‌پیتی تیۆری مه‌ترسی ده‌که‌ین.

1: بنه‌مای به‌رپرسیاریتی که‌مه‌ترخه‌می له‌ روانگه‌ی پیشه‌یه‌وه.

بانکه‌کان له‌گه‌ڵ پراکتیزه‌کردنی (ممارسه) چالاکیه‌کانی ، ڕینگه‌ی پیشه‌ی به‌ده‌ستده‌هێنن، زانایان ئه‌و رۆله‌یان باس‌کردوه که ڕینگه‌ی پیشه‌ی ده‌یگه‌رتیت له‌ دیاریکردنی ئه‌و ئه‌رکانه‌ی که‌ بارگراڤیانیان له‌سه‌ره، چونکه‌ وا ده‌کات به‌ توندی به‌رپرسیار بێت له‌ هه‌ر هه‌له‌یه‌ک که‌ له‌ به‌رامبه‌ر کرپاره‌کانی ئه‌نجامی ده‌دات. بۆیه‌ گه‌ران به‌دوای ئه‌و ڕینگه‌ی پیشه‌یه‌ی که‌ له‌ پراکتیکی بانکیه‌که‌یه‌وه به‌ده‌ستی ده‌هێنیت پتویستی به‌وه‌یه‌ بزانیان کاربگه‌ری ڕینگه‌ی پیشه‌ی له‌سه‌ر ئه‌رکه‌کانی بانک به‌رامبه‌ر به‌ کرپاره‌کانی و کاربگه‌ری ڕینگه‌ی پیشه‌ی له‌سه‌ر سروشتی به‌رپرسیاریتی بانک به‌رامبه‌ر به‌ کرپاره‌کانی. کاتیک بانکه‌ هه‌له‌یه‌کی پیشه‌ی ئه‌نجام ده‌دات و به‌پیتی ئه‌م بۆچوونه‌ به‌رپرسیاریتی بانک توند و ره‌هایه‌ بۆ هه‌له‌یه‌یه‌کانی (2)

أ- کاربگه‌ری ڕینگه‌ی پیشه‌ی له‌سه‌ر پابه‌ندیه‌کانی بانک به‌رامبه‌ر به‌ کرپاره‌کانی:

ده‌بیت جیاوازی بکریت له‌ تێوان دوو جۆر پابه‌ندبوون که‌ که‌سی پیشه‌ی (بانک) هه‌یه‌تی، یه‌که‌میان له‌ گه‌یه‌سته‌که‌دا هاتووه‌ له‌ تێوان پیشه‌ی و کرپاردا ئه‌نجامدراوه‌ ئه‌م ئه‌رکانه‌ سروشتی گه‌یه‌ستیان هه‌یه‌ و هه‌ر پێشیلکاریه‌که‌ هه‌له‌یه‌کی گه‌یه‌ستی پێکده‌هێنیت له‌ ئه‌نجامدا به‌رپرسیاریتی گه‌یه‌ستی دروست ده‌کات. دووه‌میان بریتیه‌ له‌و پابه‌ندبوونه‌ی که‌ سه‌رچاوه‌کانیان له‌ دابونه‌ریته‌کان دایه‌ که‌ ئه‌مانه‌ پابه‌ندبونی پیشه‌ی ده‌گه‌رنه‌وه.

ئه‌م بۆچوونه‌ که‌موکۆری تێدابوو که‌ یاسادانه‌ر جیاوازی نه‌ده‌کرد له‌ تێوان جۆره‌کانی هه‌له‌دا، جا هه‌له‌یه‌کی گه‌وره‌ بێت یان هه‌له‌یه‌کی بچووک، هه‌روه‌ها له‌سه‌ر بنه‌مای راستی و یاسایی نه‌بووه. (3)

هه‌روه‌ها که‌سی پیشه‌ی به‌ به‌رپرسیاری گه‌یه‌ست له‌ هه‌موو هه‌له‌یه‌کانی داده‌نیت و پتویستی به‌ جیاوازی نه‌کردنه‌ له‌ تێوان هه‌له‌یه‌کی پیشه‌ی و هه‌له‌یه‌کی ئاسایی، له‌ کاتیکدا ره‌وتیکی دیکه‌ ده‌بیت که‌ پابه‌ندبوونه‌ پیشه‌یه‌کان په‌یوه‌ندیدارن که‌ سروشتیکی پیشه‌ی تاییه‌ت، جا له‌ فۆرمی داب و نه‌ریتی پیشه‌یدا بێت یان له‌ گه‌یه‌سته‌که‌دا دیاری کرایت. بۆیه‌ پێشیلکردنی ئه‌م پابه‌ندبوونه‌ له‌ سروشتی هه‌له‌که‌دا ناگۆریت، چونکه‌ هه‌له‌یه‌کی گه‌یه‌ستی پێکده‌هێنیت که‌ به‌رپرسه‌که‌ به‌رپرسیاره‌ لێ به‌ پشته‌ستن به‌ رێساکانی به‌رپرسیاریتی گه‌یه‌ست، مه‌گه‌ر پێشیلکردنی پابه‌ندبوونه‌ گه‌یه‌سته‌که‌ په‌یوه‌ندی به‌ تاوانیکی تاوانکاریه‌وه‌ هه‌بیت یان قه‌رزدار له‌ کاتی جێبه‌جێکردنی پابه‌ندبوونه‌کاندا ساخته‌کاری ده‌کات. (4)

ب. کاربگه‌ری ڕینگه‌ی پیشه‌ی له‌سه‌ر سروشتی به‌رپرسیاریتی بانک به‌رامبه‌ر به‌ کرپاره‌کانی.

هه‌ندیک له‌ یاساناسان⁽⁵⁾ بێیان وایه‌ که‌ به‌رپرسیاریتی که‌سیکی پیشه‌ی له‌سه‌ر بنه‌مای تیکه‌له‌یه‌ک له‌ به‌رپرسیاریتی گه‌یه‌ستی و که‌مه‌ترخه‌می دایه‌ پتویستی به‌ به‌رپرسیاریتییه‌کی تاییه‌ت هه‌یه‌ که‌ پۆلی پیشه‌ی ده‌گه‌رتته‌وه‌، پاشان که‌سی پیشه‌ی پابه‌نده‌ به‌ په‌یره‌وکردنی ئه‌و یاسایانه‌ی که‌ سه‌رچاوه‌که‌ی دۆزراوه‌ته‌وه‌ له‌ داب و نه‌ریتی پیشه‌ی به‌ی پشته‌گۆیخستنی گه‌یه‌سته‌که‌ له‌ په‌یوه‌ندی تێوان پیشه‌ی و کرپاردا.

(1) حسام عبداللطيف محي خميس ، هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو ، 409

(2) سلام منعم مشعل ، هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو ، لاپه‌ره‌ 178

(3) مریم جساس و سهام صالدي ، هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو ، لاپه‌ره‌ 39

(4) كيلاني عبد الراضي محمود ، المسؤوليه عن الاستخدام غير المشروع لبطاقات الوفاء والضمان ، دار النهضة العربية مصر 1998 ، لاپه‌ره‌ 51

(5) محمد عبد الظاهر حسين ، المسؤولية التقصيرية للمتقاعد ، دراسة فقهية قضائية في العلاقة التبادلية بين نوعي المسؤولية ، دار النهضة العربية سالي 2012 ، لاپه‌ره‌ 37

به شیکي تر له زانایان پیمان وایه په یوه ندى نیوان کریار و که سی پیشه یی په یوه ندى په یوه ندى کی گریه ستیه، بهو پیه یی یاسادانه دوو جوړ بهر پر سیاریتی ریڅخستووه، گریه ستی و که مته رخمی، و هم بچوونه به توندی د ژایه تی نهو په وته دهکات که پیشر باسماں کرد چونکه پشی نه به ستوه به بنه مای واقعی و یاسایی. (1)

2: بنه مای بهر پر سیاریتی که مته رخمی بانک به پیی تیوری هه لگری مه ترسی (تیوری بابه تیهت) بۆ نهو هی بهر پر سیاریتی به پیی هم تیوری سه ره لبدات، ده بیت زیان به کریاره که بگات له نه نجامی نهو چالاکیه یی که بانک که نه نجامی ده دات بۆ نهو هی لیپرسینه وهی له گه لدا بکریت له قه ره بوو کرده وهی هم زیانه، واته ته نها له سه ر دوو پایه دامه زراوه: زیانه کان و په یوه ندى هوکارانه ی نیوان کرده وهی و زیانه که. (2)

أ- ناوه پوکی تیوری هه لگرتی مه ترسی:

به کاره ینانی سیسته می نه لکترونی که له ریگه یه وه کاره کانی بانکی نه لیکترونی نه نجام ده دریت ده توائت بهر پر سیاریتی شارستانی دروست بگات که له نه نجامی بیروکه ی بهر پر سیاریتی بابه تی و هه له یه ی که بوو ته هوی زیانکه یانندن به که سی زیانپیکه وتوو و هه له یه ی که بوو ته هوی زیانه که. پیی ده وتریت تیوری بابه تی چونکه له سه ر بنه مای بیروکه ی زیانه کان دامه زراوه، و ده سته درادربوون له بیروکه ی هه له وهک بنه مایه ک بۆ بهر پر سیاریتی هم تیوری به چندين ناو ناوی لپنرا، له وانه تیوری مه ترسی و تیوری گریمانه یی بهر پر سیاریتی و بهر پر سیاریتی به ب هه له، به مه به ستی دامه زرانندی بهر پر سیاریتی بانک هم تیوری پشی به پاساوه کان به ستبوو، له وانه ش سه ختی گه راننده وهی هه له که بۆ لایه نیکی دیاریکرو، که نه مه ش وایکرد که لایه نی زیانپیکه وتوو بۆ سه لمانندی نهو هه له یه ی که زیانی پنده گه یه تیت قورس بیت. و به م شیوه یه ش له قه ره بوو کرده وه بیبه ش ده کریت. بویه زانایان هم تیوریان کرده دوو به ش: یه که میان په ها یان گشتیه و دوو میان پیژیه یی یان تایه ته:

یه که میان له سه ر نهو بیروکه یه دامه زراوه که هه ر که سیک له ریگه ی کرده وه کانیه وه مه ترسیه ک له کو مه لگادا دروست بگات، ده بیت ده رته نجامه کانی نهو مه ترسیه و زیانه کانی هه لگریت.

ویته ی دوو هی، له سه ر نهو بیروکه یه دامه زراوه که هه ر مروفتیک شتیک به کاریتی و سودی ل و هه بگریت، مه ترسیه کانی هه لده گری، (3) نه مه ش کار کرده به بنه مای "الغرم بالغنم". (4)

ب- تیوری مه ترسی وهک بنه مایه ک بۆ بهر پر سیاریتی بانکی.

به شیک له زانایان پیمان وایه دامه زرانندی بهر پر سیاریتی بانک له سه ر بنه مای تیوری هه لگرتی مه ترسی به یه کیک له باشرین نامراهه کان داده نریت بۆ دایینکردنی پاریزگاری بۆ کریار، به له بهر چا وگرتی نهو هی که بانک که سیک پیشه یی و ناگاداری مه ترسیه کانی سیسته می بانکیه. به پیی هم په وته، بانک ده بیت هه لگری ده رته نجامه زیان به خسه کانیس بیت، ته نانه ت هه گه ر زیانه کان له نه نجامی نهو کارته بچ که کریار هه لیگرتوه، و به پیی هم په وته بانک که له بهر پر سیاریتی پیه ری نیبه مه گه ر بیسه لمینیت که ساخته کاری یان هه له یه کی گه وره له لایه ن کریاره وه هه بووه هه ندیکی تر پیمان وایه که بانک بهر پر سیاره له هه موو نهو زیانانه ی که به هو ی سیسته می نه لیکترونی هه ووه توشی بووه ته نها یه ک حالت به دهر ده کریت که حالته هیزی له دهره وهی ده سه لات (قوة القاهرة). (5)

(1) رفاف لخصیر ، هه مان سه رچاوه ی پیشوو لپه ره 199

(2) علی عدنان الفیل ، هه مان سه رچاوه ی پیشوو ، لپه ره 66

(3) کیلانی عبد الراضی محمود ، هه مان سه رچاوه ی پیشوو ، لپه ره 124

(4) واتای بنه ماکه: نهو تیچوون و زیانانه ی که له نه نجامی شتیکه وه دپته کایه وه ده که ویته نه ستوی هه رکه سیک به پیی یاسا سوودی ل و هه بگریت، واته هه رکه سیک سوودی ل و هه بگریت ده بیت زیانه کانی له نه ستو بگریت، وهک خاوه ندرایتی هاوبه ش. کاتیک پیویستی به نوژه نکرده وه و چا کرده وه هه بیت، خاوه نی خاوه ندرایتی هاوبه ش پابه نندن به هاوبه شی سووده که به پیی پشکه کانیان، سووده که ش بۆ هه ریبه کیکیان به پیی بری پشکه که یه ، شفیق القاسمی ، باسی بنه ما له توری

اللوکه www.alukah.net کو تا سه ردان 2025/6/18

(5) مریم جساس و سهام صالدي ، هه مان سه رچاوه ی پیشوو ، لپه ره 41

ت- خەملاڭنى تېۋرى ھەنگرى مەترسى ۋەك بىنەماي بەرپرسىيارىتى بانك:

لەمانەي سەرۋە بۆمان دەرکەوت دامەزراندنى بەرپرسىيارىتى بانك لەسەر تېۋرى ھەنگرتى مەترسى لەسەر بىنەماي پاراستى كىيارى زىيانپىكەوتوۋ بوۋە بەلام دور نەبوۋە لە رەخنە، برىتىن لە:

سەختى سنووردارکردنى مەۋداي بەرپرسىيارىتى بابەتتى كە دەپتە ھۆي لىدان لە كارى دادوۋەرىدا؛

پشتگوى خستى فاكترى ئەخلاقى(ادبى) لە بەرپرسىيارىتىدا، كە لەسەر بىنەماي ئەۋ راستىيە دامەزراۋە كە نايت لىپرسىنەۋى لە كەسىك بىرگىت مەگەر كاتىك ھەلەپەك دەكات؛

ھەندىك پىنان وايە بانك بەرپرسىيارىتى كەمترەخمى دژىكە لەگەل سىستەمى ئابوورى ئازاد كە لەسەر بىنەماي دەستپىشخەرى تاكەكەسى دامەزراۋە لەلاپەك ، لەكاتىكدا لە لاپەكى دىكەۋە كارى بانك ھۆكارى ئەم مەترسىيەنە و زياتر لە كارتى بانكىدا بىلۋوبونەتەۋە، ھەر بۆپەش جەخت لەۋە دەكەنەۋە كە نەتوانىنى سەلماندى ئەۋەي كە بانك ھەلەپەكى تايپەتى ئەنجامداۋە، ئەنجامەكانى ئەم مەترسىيەنە بەدۋاي خۇيدا ناھىيىت چۈنكە نەتوانراۋە بسەلمىندىرت. (1)

لە بەرامبەر ئەم رەخنانەدا لاپەنگرانى ئەم تېۋرىيە تەنبا دوو رىگاي دەر بازبونيان دۆزىۋە.

يەكەمىان: تېۋرى مەترسىيە دەرئاساكان(الشاذة) بەپىي ئەم تېۋرىيە زانايانى فەرەنسى (سالى) پىشنىيارى كىرۋە، بەرپرسىيارىتى پەيوەستە بە بىرۋەكى دەرئاسا(شذوذ) چۈنكە ئەم بىرۋەكى نىزىكە لە بىرۋەكى ھەلە كە ئەمەش واىكردوۋە ئەم تېۋرىيە سەرکەوتوۋ نەپىت.

دوۋەمىان: ھۆكارى بەشەكىيە كە لەسەر بىنەماي بىرۋەكى ھاۋبەشكردىنى بارى بەرپرسىيارىتى لە نىۋان كەسى بەرپرسىيار و زەرەرمەند دامەزراۋە چۈنكە ھەردوۋىكىان زىانەكانىان گەياندوۋە و بەم شىۋەيە لاپەنى زىيانپىكەوتوۋ لە قەرەبوۋكردنەۋەي بەشەكى سوۋدەمەند دەپىت. (2)

لە كۆتايى دا تىمە ۋاي بۆ دەچىن جيا لە بەرپرسىيارىتى گرىپەستى دەتوانىن بانك بە بەرپرسىيارى كەمترەخمى دابىتىن لە كىشە لەگەل ھەنگر بەھۆي فراۋانى سىستەمى تەكەلۋزىيە بەكارھاتوۋ لە سىستەمى بانكى دا ۋە بانك بەرپرسىيارى كەمترەخمى دەكەۋىتە ئەستۆ چۈنكە دامەزراندنى بانك بە دىنبايەۋە پىشەگەر بەھۆي شارەزايى زۆرى بانكەكان لە شىۋازى مامەلەكان و پارىزەرى لە سىستەمى ئەلىكترۆنى بۆپە لە كاتى ھەر كىشەيەك ھەتا ئەگەر لە گرىپەستەكانىش ئاماۋەي پىنەكرى ھەر دەبى بانك بەرپرسىيار بىرگى بەلام چەند خالىكى سەرەكى ھەيە كە بەرپرسىيارىتى دەخاتە سەر ھەنگرى كارت لە ماستەر نامەكەمان بە درىژى باسى لىۋە دەكەين لەگەل بەرپرسىيارىتى شارستانى بازگان بەلام بەكورتى بەكارھىتەر دەبى ئەم خالەسەرەكىانە پەيرەۋ بىكات .

بەكارھىتانى ياسايى كارتى بانكى بەم مەرجانە دەپىت: پىۋىستە كارتەكان لەلاپەن خاۋەن راستەقىنەي بەكاربھىتيرىت؛ دەپىت رەۋا بن و ساختە و دەستكارى نەكرىت؛ دەپىت لە ماۋەي كاركردىيان و لە سنوۋرە دىيارىكراۋەكاندا بەكاربھىتيرىن؛ ئەگەر خاۋەنەكەي بىھۋىت سنوۋرەكە تىپەرىپىت، ئەۋا بازگانەكە دەپىت مۆلەت لە دەسەلاتى دەرھىتەر ۋەربگىت؛ و بەكارھىتانىان دەپىت لە چوارچىۋەي ئەۋ مەبەستەدا پىت كە بۆي دروستكراۋن، واتە ئاسانكارى بۆ كرىن يان پىشكەشكردىنى خزمەتگوزارىيەك؛ ئەگەر ھەرىكەت كەم مەرجانە پىشپىل بىرگىت، بەكارھىتانىان بەكارھىتانى ناياسايى پىكەدەھىتيرىت.

دەرئەنجام: لە كۆتايىدا ھەندىك ھەلپىنجانمان كىرە لە بابەتى توۋزىنەۋەكەۋە چەند راسپاردەيەكەمان نوسى .

يەكەم: ھەلپىنجان:

1. بەكارھىتانى ياسايى كارتى بانكى بەم مەرجانە دەپىت: پىۋىستە كارتەكان لەلاپەن خاۋەن راستەقىنەي بەكاربھىتيرىت؛ دەپىت رەۋا بن و ساختە و دەستكارى نەكرىت؛ دەپىت لە ماۋەي كاركردىيان و لە سنوۋرە دىيارىكراۋەكاندا بەكاربھىتيرىن؛ ئەگەر خاۋەنەكەي بىھۋىت سنوۋرەكە تىپەرىپىت، ئەۋا بازگانەكە دەپىت مۆلەت لە دەسەلاتى دەرھىتەر ۋەربگىت؛ و بەكارھىتانىان دەپىت لە چوارچىۋەي ئەۋ مەبەستەدا پىت كە بۆي

(1) سلام منعم مشعل ، ھەمان سەرچاۋەي پىشۋو ، لاپەرە 180

(2) حسام عبداللطيف محي خميس ، ھەمان سەرچاۋەي پىشۋو ، 414

- دروستکارون، واته ئاسانکاری بۆ کرین یان پیشکەشکردنی خزمەتگوزارییەکی؛ ئەگەر هەریەکێک لەم مەرجانە پیشیل بکەیت، بەکارهێنانیان بەکارهێنانی نایاسایی پێکدەهێنێت.
2. پەيوهندی نێوان لایەنەکانی پێکەوتنی کارتی بانکی پەيوهندییەکی گریبەستییە که له ئەنجامی ئەو گریبەستەیی که له نێوانیاندا ئەنجامدراوه. هەر پیشیلکارییەکی له هەریەکێک لەو پابەندبووانەیی که له گریبەستەیی سەپێنراوە، بەرپرسیاریتی گریبەستی بەدوای خۆیدا دەهێنێت، لەوانەش بێهەنگی هەلە، زیان و پەيوهندی هۆکاری. هەروەها بەرپرسیاریتی که مەترخەمی له ئەگەری پیشیلکردنی پابەندبوونێکی یاسایی که پێویستی به قەرەبووکردنەوه هەیه، سەرھەڵدات زۆریە کات بانکەکان به که مەترخەم دادەنرێن ئەگەر هەلگر خالە سەرھەڵدانی خۆی جێبەجێکرد بەھۆی پیشەگەری و زۆری دەسەلاتی بانکەکان بەرامبەر هەلگر و خۆشی به پارێزەری سیستەمەکه دادەنرێ.
  3. کارتی بانکی پێناسەیی جیاوازی هەیه بەگۆڕەیی هەر بوار و شوێنێک پێناسە و ئامانجی بەکارهێنانی دەگۆردرێت بەلامر لەکوێتایی دا کارتی بانکی هەمان مەبەستی هەیه له بەکارهێنان
  4. دەتوانین بڵێین چوونە ناو بواری بانکی ئەلیکترۆنی هەرچەندە درەنگتر بێ سودی ئەو هەیه که هەلە باوەکانی ئەو وڵاتانە دووبارە نەکەرێتەوه که پیشتر بهو هەنگاوانە داروێشتون وزیانی به لایەنەکانی کارتی بانکی گەیانداوه به دانانی یاسایەکی گونجاو که لەگەڵ سیستەم و ئابوری وڵاتەکه و ناوچەکه بگونجێ.
  5. له جۆرە جیاوازیەکانی کارت بانکی دا پێمان وایه کارتی زیرەك باشتترین جۆری کارته بەھۆی ئەو هەیه . کارتی زیرەك چەندین سوودی هەیه ، گرنگترینیان ئاسانکاری و ئاسانکردنی مامەلەکانە، هەروەها که مەکردنەوهی ئەگەری ساخته کاری و دەستکاریکردنە له بازگانییدا به خستنه پرووی کارته که به داتای زیاتر و وردتر که تاییه ته به کپیار به ئاسانی له فرۆشگاکانی ئالوگۆری ئەلیکترۆنی و ناوەندەکانی فرۆشتنی بازگانی و مۆبایلەکان جگە له وەش پۆلی پارەیی ئاینزا جۆراوجۆرەکان دەگێرن، ئەمەش خێرای و نەرمییان پێدەبەخشیت کاتیکی بەکاردههێنرێن له کارتهکان بەھۆی ئەو تاییه تمەندیانەیی که لهخۆدەگرن، چونکه دەتوانرێت وەك کارتی بانکی یان کارتی وەرگرتنی خێرا بەکاربهێنرێت. ئەمەش به پێی ئەو هەیه کپیار ئارەزووی دەکات.

دووهم: پاساردەکان:

1. پیشیار بۆ یاسا دانەری عێراقی دەکەین که له کاتی دانانی یاسای تاییهت به کارتی بانکی گرنگی به لایەنی نەرمی یاساکە بدات که بتوانرێ هەموو بکریتەوه چونکه کارتی بانکی بەردەوامه له بەرھەو پێشچون و مافی لایەنەکان به پارێزراوی بهیلتەوه له کاتی پیشکەوتنە ئەلیکترۆنیە جیاوازیەکان
2. پیشیار دەکەین که پێناسەیی کارتی بانکی بەمشێوھە دارپێژرێتەوه "کارتی بانکی. بریتیە له کارتیکی شیوھ دیاریکراو، بەگۆڕەیی گریبەستێک هەلگر(حامل) له لایەن سەرچاوە(المصدر) بەدەستی دەهێنێت، که کاری دانەوه(الوفاء) و دنیایی(ائتمان) دەکات، له لایەن هەلگرەکه یەوه دەتوانرێ بەکار بهێنرێ بۆ کرینی که لوپەل و خزمەتگوزاریەکان به شیوای پارەدانی ئەلیکترۆنی له ئاستی ناوھخۆ و ئێودەوله تیشدا"
3. زاراوھە (کارتی بانکی) وشەییەکی راستر و گشتگیرتره له وشەکانی تر که بۆ کارتی بانکی بەکار دێن وەك (کارتی دنیایی ، کارتی پارەدانی ئەلیکترۆنی ...هتد) چونکه ئەوانە جۆرێکن له جۆرەکانی کارتی بانکی .
4. لەگەڵ گەشەسەندنە خێراکەیی کارتی بانکی پێویستە یاسادانەر یاسای تاییهت به کۆی جۆرەکانی کارتی بانکی له پەك دەق جێبەجێکاتەوه که له دیاری کردنی زاراوھەکان تا دیاری کردنی پابەندیەکانی هەموو لایەنەکان و سزای شارستانی و سزای تاوانی و سزای کارگیریهکان هەمووی پێکھات و نەوهك هەر جۆرەکی کارتی بانکی یاسایەکی تاییهتی هەبێ وەك (سیستەمی خزمەتگوزاری پارەدانی ئەلیکترۆنی) ، که ئەم یاسایە نەرم بییت و بتوانیت گۆرانکاری و هەمواری ئاسان بییت له کاتی پیشکەوتنی زیاتری جۆرەکانی کارتی بانکی.
5. بۆ زۆرتر بەکارهێنانی کارتی بانکی له لایەن هاوئیشتمانیانەوه پێویستە دەوڵەت و بانکەکان و دەزگا خزمەتگوزاریە داراییەکان هەموو لایەك به یەکه وه هەلبدەن له ئاشناکردنی جۆرەکانی کارتی بانکی بۆ هاوڵاتیان به ریکلامکردن و هەلمەتی هۆشیاری و خولی راھێنان بۆ کارمەندانی فرۆشگا و دوکان و دامەزراروھەکانی فرۆشتنی

تاکه که سی که مامه له له گه ل کارته کانیان ده کهن، و جوړه کانیان نه نجام بدن، له سهر چوښه تی جیا کړدنه وهی کارتیکي پهوا له کارتیکي ساخته، کارناسانی به دابین کړدنی نامیره کانی OPS، که مکړدنه وهی کړی گواستنه وهی پاره له جوړه کانی کارتیکي بانکی، له وانه ش گرنکتر دروست کړدنه وهی متمانه ی هاونیشتمانیان به سیستمی بانکی که هیچ که س ده س لاتی نه وهی نه بی ده ست به سهر هه ژماری که سی به کاره پنه ر بگریت و زانیاریه کان پاریزراوبن.

سهرچاوه کان:

یه که م: کتیبه زمانه وانیه کان:

1. رضا سهرابی و جعفر سریش ابادی، فرهنگ گروس، کردی گروسی - کردی سورانی - فارسی، چاپخانه ی ناراس هه ولیر 2011
2. سردار عزیز خوشناو، فرههنگی دادگا - یه که م فرههنگی یاسایی عه ره بی - کوردیه. کوردی عه ره بی له نه لفه وه تا یاء له خو ده گریت، کتیبخانه ی یادگار 2008.
3. عبدالرحمن شرفکه ند (هه ژار موکریانی)، هه بنانه بوړینه. فرههنگی کوردی - فارسی، اپی دووهم، چاپخانه ی سروش تهران 1374.
4. دنوری تاله بانو. فرههنگی قانونی، چاپی چواره هم، ده زگای چاپ و په خشی همدی / سلیمانی، 2010 دووهم: کتیبه یاساییه کان:
1. احمد عبدالحلیم العجمی، نظم الدفع الالکترونیه وانعکاساتها علی سلطات البنك المركزي، دار الجامعه الجدیده الاسکندریه 2013.
2. ایهاب فوزی السقا، الحماية الجنائية والامنية لبطاقات الائتمان، دار الجامعة الجديدة 2007
3. حسن بادینی، فلسفه مسئولیت مدنی ج 1 - شرکت سهامی انتشار بانک و مؤسسات اعتباری و بررسی رویه قضایی راجع به خروج غیر قانونی وجه از حساب سپرده، پژوهشهای پولی بانکی 1384-2005.
4. جلال عاید الشوری، وسائل الدفع الالکترونی، دار الثقافة النشر و التیوزیع، چاپی یه که م - الاردن 2008
5. جمیل عبدالباقی الصغیر، الحماية الجنائية والمدنيه لبطاقات الائتمان المغنطه دراسه تطبیقیه فی قضاء الفرنسی والمصری الطبعة الثانيه نادي القضاء، دار النهضة العربیة - مصر 1999.
6. عبدالمجید الحکیم. عبدالباقی البکری. محمد طه البشیر، الوجیز فی نظریة الالتزام فی القانون المدنی العراقی الجزء الاول. شریکه العاتک للصناعة الکتاب بیروت 2017/2018.
7. علی عدنان الفیل، المسؤولیة الجزائیة عن اساءه بطاقه الائتمان الالکترونی، المؤسسه الحدیثه للکتاب الطبعة الاولی 2011.
8. کیلانی عبد الراضی محمود، المسؤولیة عن الاستخدام غیر المشروع لبطاقات الوفاء والضمان، دار النهضة العربیة مصر 1998.
9. محمد رضا نامجویان. سعید محمد رضا امام، مسئولیت بانکها در قبال سوءاستفادهای احتمالی از دستگاههای کارتخوان، چاپخانه ی چتر دانش - تهران 1398 - 2019.
10. محمد عبد الظاهر حسین، المسؤولیة التقصیریة للمتقاعد، دراسة فقهیة قضائیة فی العلاقة التبادلیة بین نوعی المسؤولیة، دار النهضة العربیة سالی 2012
11. محمد صادق اشمعی. سعید شیخانی، کارتهای بانکی و چگونگی کاربرد آنها در جمهور اسلامی ایران، مؤسسه تحقیقات پولی بانکی 1377. 2008.
12. موفق حماد عبد، الحماية المدنيه للمستهلك في عقود التجاره الالکترونیه، منشورات زین الحقوقیه لبنان 2011.
13. یاسای شارستانی عیراقی ژماره 40 ی سالی 1951 هه موارکراو
14. یاسای پول و بانکی کشور مصوب 1351 ده رجوی بانکی مرکزی جمهوری اسلامی ایران

سپهه: ماسته رنامه و تیزی دکتوراكان:

1. رفاف لخر ، اللتزامات القانونية لبنك في بطاقات الائتمان ، تیزی دکتوراكان پیشكه شكراو به كۆلئیزی مافی زانكۆی جزائر 2018.
  2. عذبة سامي حميد الجادر ، العلاقات التعاقدية المنبثقة عن استخدام بطاقة الائتمان ، ماسته رنامهی پیشكه شكراو به كۆلئیزی زانسته كانی یاسا زانكۆی الشرق الاوسط عمان - الاردن 2008.
  3. مريم جساس و سهام صالدي ، المسؤولية المدنية لاطراف بطاقة الدفع الالكتروني ، ماسته رنامهی پیشكه شكراو به كۆلئیزی ماف و زانسته سياسيه كانی زانكۆی محمد البشير الابراهيمی - برج بوعرييج - الجزائر ، 2023
  4. محمد ابراهيم عبدالله التميمي ، الاشكاليات القانونية من العمل المصرفي الالكتروني ، ماسته ر نامهی پیشكه شكراو به كۆلئیزی یاسای زانكۆی فلوجة ، 2018
  5. هشام زرقان ، النظام القانوني لبطاقات الدفع الالكتروني ، ماسته رنامهی پیشكه شكراو به كۆلئیزی ماف و زانسته سياسيه كانی زانكۆی محمد خيضر بسكرة - الجزائر 2016
- چوارهم: توئیزی نه وه كان:
1. امير علي خليل و زينب عبدالحسين قاسم ، صرفة الظل و اثرها في حجم بطاقات الدفع الالكتروني 'دراسة تحليلية في القطاع المصرفي العراقي لمدة من 2017-2021 ، توئیزی نه وهی بلاوكراوه له گوڤاری Warith Scientific Journal 2023 -
  2. بيخال هادي عبدالرحمن ، نظام بطاقة الائتمان ، تیزی دکتوراكان پیشكه شكراو به كۆلئیزی یاسای زانكۆی سه لاهه ددين-هه ولير ، 2019
  3. براق عبدالله مطر ، النظام القانوني لبطاقات الدفع الالكتروني ، توئیزی نه وهی بلاوكراوه له گوڤاری زانكۆی الانبار بو زانسته یاسایی و سياسيه كان ژماره هوت 2013
  4. حسام عبداللطيف محي خميس ، الحماية القانونية للمعاملات المصرفية الالكترونية ، توئیزی نه وهی بلاوكراوه له گوڤاری كۆلئیزی یاسا زانكۆی ديالی 2022
  5. سلام منعم مشعل ، وسائل الدفع الالكتروني ، توئیزی نه وهی بلاوكراوه له گوڤاری كۆلئیزی ماف له زانكۆی ذي قار 2017
  6. فرهاد سعيد سعدي و خيرى ابراهيم مراد ، موائمة التشريعات العراقية للمتطلبات النظام المالي الدولي في تمويل التجارة / دراسة عن واقع تحديات نظم الدفع و وسيلة الالكترونية ، توئیزی نه وهی بلاوكراوه له گوڤاری كۆلئیزی یاسا له زانكۆی بغداد به رگی 38 ژماره ی دووهم 2023
  7. محمد علي سليم و عباس طالب رزوقي ، مفهوم البطاقة الائتمان ، توئیزی نه وهی بلاوكراوه له گوڤاری المحقق الحلي للعلوم القانونية و السياسية - ژماره دوو سالی هه وته م 2015
  8. نبأ كاظم رحيم طالب ، بطاقات الدفع الالكتروني لاستخدام العوائق ، توئیزی نه وهی بلاوكراوه له گوڤاری كۆلئیزی یاسا زانكۆی كوفة ژماره 59 ی سالی 2016.
- پینجه م: سه رچاوه ئه ليكترونيه كان
1. ئه پليكه يشن و مالپهري تاييه ت به كتبه كانی ئيران - طاقچه ، خريد كتاب الكترونيكى و صوتى با طاقچه (آنلاین و به صرفه) <https://taaghche.com>
  2. راپورتی شفيق القاسمي، له توری الالوکه www.alukah.net كوتا سه ردان 2025/6/18
  3. كتبخانه ی ، المكتبة الشاملة [/https://shamela.ws](https://shamela.ws)
  4. كتبخانه ی گشتی. Scribd: Home to the world's documents.
  5. گوڤاری زانكۆی ئه نبار <https://www.uoanbar.edu.iq/CMS.php?ID=32>
  6. گوڤار و كتبخانه ی زانكۆی بابل [/https://repository.uobabylon.edu.iq](https://repository.uobabylon.edu.iq)
  7. مالپهري فه رمی پروژهی هه ژمارى من ، [/https://myaccount.gov.krd](https://myaccount.gov.krd)

8. مآلپهري بانكى ناوهندى عيراقى ، البنك المركزي العراقي | البنك المركزي يعزز استخدام اجهزة الدفع (POS) وفق قرار مجلس الوزراء .
9. وتاريخى بلاوكراوه له كؤمارى ئيسلامى ئيران له لاپهري مآلپهري - صفحه اقتصاد كارت بانكى چيست ؟ | كارت چه كاربردى دارد؟ | جزئيات كارت بانكى | هر آنچه كه بايد در مورد كارت بانكى بدانيد [/https://safheeghtesad.ir](https://safheeghtesad.ir)
10. وتاريخى بلاوكراوه له كؤمارى ئيسلامى ئيران له لاپهري مآلپهري - ايران فارابى كارت بانكى چيست و چطور كار ميكند؟ معرفى انواع كارت بانكى □ - آموزين [/https://irfarabi.com](https://irfarabi.com)

المسؤولية المدنية للبنوك في إصدار واستخدام البطاقات المصرفية

سرکوت محمود محمد
قسم القانون، كلية القانون، جامعة صلاح الدين- أربيل، أربيل، إقليم كردستان، العراق
البريد الإلكتروني: sarkawt.seea@gmail.com
ا. م. د. اسعد انور عارف
قسم القانون، كلية القانون، جامعة صلاح الدين- أربيل، أربيل، إقليم كردستان، العراق
البريد الإلكتروني: Email: asaad.aref@su.edu.krd

ملخص

شهد إقليم كردستان في السنوات الأخيرة تقدماً ملحوظاً في مجال المعاملات الإلكترونية. وقد شهدت البطاقات المصرفية، كأحد جوانب النظام الإلكتروني، تطوراً متواصلاً. والآن يدخل الإقليم في المرحلة التأسيسية لنظام التبادل والنقد الإلكتروني، حيث تم تعميم صرف رواتب الموظفين عبر النظام الإلكتروني، حيث يقوم الموظفون بسحب أموالهم من أجهزة الصراف الآلي باستخدام البطاقات المصرفية.

يتطلب إصدار البطاقة المصرفية إبرام عقد لتنظيم العلاقة بين المصرف بصفته مصدر البطاقة ومستخدمي البطاقة الذين يطلق عليهم حاملو البطاقة. تؤكد هذه العلاقة التعاقدية بشكل قاطع على وجود مسؤوليات تترتب على الأطراف، تماماً كما تمنحهم حقوقاً. لذلك نسعى إلى تحليل مسؤولية المصارف المدنية بدقة خلال عملية إصدار البطاقات المصرفية وتعامل حاملها معها، وكيفية وضع نظام متقدم للبطاقات المصرفية يتجنب تكرار الأخطاء التي وقعت فيها الدول الأخرى في بداية إنشائها لأنظمة البطاقات المصرفية.

وفي الختام، نصل إلى مجموعة من الاستنتاجات، من بينها أن الاستخدام القانوني للبطاقة المصرفية يستلزم توفر الشروط الآتية: يجب أن يتم استخدام البطاقات من قبل مالكيها الحقيقيين، ويجب أن تكون أصلية وغير مزورة أو معدلة، ويجب استخدامها خلال مدة صلاحيتها وفي حدودها المقررة، وإذا رغب المالك في تجاوز الحد، فيجب على التاجر الحصول على ترخيص من الجهة المصدرة، ويجب أن يكون استخدامها في إطار الغرض الذي أنشئت من أجله، وهو تيسير عملية الشراء أو تقديم الخدمة. إذا تم مخالفة أي من هذه الشروط، فإن ذلك يشكل استخداماً غير قانوني. الكلمات المفتاحية: البطاقة البنكية، المسؤولية المدنية، مصدر البطاقة البنكية، العقد

Civil liability of banks in issuing and using bank cards

Sarkawt Mahmood Mohammad
Department of Law, College of Law, University of Salahaddin, Erbil, Kurdistan
Email: sarkawt.seea@gmail.com
Asst. Prof. Dr. Asaad Anwar Arf
Department of Law, College of Law, University of Salahaddin, Erbil, Kurdistan
Email: asaad.aref@su.edu.krd

ABSTRACT

recent years, the Kurdistan Region has witnessed notable progress in the realm of electronic transactions. Banking cards, as a facet of the electronic system, have experienced continuous development. The Region is now entering the foundational phase of an electronic exchange and currency system, exemplified by the comprehensive implementation of electronic salary disbursement for employees, who withdraw their funds from Automated Teller Machines (ATMs) using their banking cards.

The issuance of a bank card necessitates the conclusion of a contract to regulate the relationship between the bank, in its capacity as the card issuer, and the card users, referred to as cardholders. This contractual relationship establishes beyond doubt that responsibilities are incumbent upon the parties, just as it grants them rights. Consequently, we seek to meticulously analyze the civil liability of banks during the process of issuing bank cards and their handling by cardholders, and to explore the implementation of an advanced banking card system that avoids replicating the very errors other nations encountered during the initial establishment of their banking card systems.

In conclusion, we arrive at a set of findings, among which is that the lawful use of a bank card necessitates the fulfillment of the following conditions: The cards must be used by their legitimate owner; they must be authentic and not counterfeit or altered; they must be used within their validity period and prescribed limits; if the owner wishes to exceed the limit, the merchant must obtain authorization from the issuing authority; and their use must be within the framework of the purpose for which they were created, namely to facilitate the process of purchasing or providing a service. The violation of any of these conditions constitutes unlawful use.

Keywords: Bank Card, Civil Liability, Source of the Bank Card, Contract.